

”Vi är platsen helt enkelt”
Folkbibliotekarien och mötesplatsen – en diskursanalys

AMANDA GLIMSTEDT
ANNA-KARIN JOHNSON



HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

Svensk titel: ”Vi är platsen helt enkelt” :
Folkbibliotekarien och mötesplatsen – en diskursanalys.

Engelsk titel: ”We are quite simply the place” : The public librarian and
the meeting place – a discourse analysis.

Författare: Amanda Glimstedt & Anna-Karin Johnson

Färdigställt: 2010

Handledare: Lars Höglund & Karen Nowé-Hedvall

Abstract: The bachelor thesis examines conceptions behind the Swedish public librarian’s opinions of the public library as a meeting place. The study uses the critical discourse analysis, developed by Ernest Laclau and Chantal Mouffe, to analyze a focus group interview. The discourse analysis identifies four themes in the empirical material: the imagined arena of the meeting place, the behaviour in the meeting place, the meeting place’s librarian and the polemic against the meeting place. Within the themes an antagonistic struggle is identified between a democratic, an individualistic and an organizational discourse. The three discourses strive to define the public library and its librarian. As a result, a degree of ambiguity can be found in the public librarian’s conception of the idea of the public library as a meeting place. The thesis further discusses how the polemic attitude in the empirical material could possibly be linked to the idea of the library as a meeting place founded in a local political sphere, rather than to the theories in library- and information science. The thesis finally identifies the current research on low-intensive meeting places in library- and information science as a possible solution to the ambiguity in the public library regarding the value of the meeting place-aspect.

Nyckelord: Biblioteks- och informationsvetenskap, Diskursanalys,
Mötesplats, Folkbibliotek, Folkbibliotekarie

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problembeskrivning.....	1
2. Syfte och frågeställningar	3
2.1 Syfte.....	3
2.2 Frågeställningar	3
2.3 Avgränsningar	3
2.4 Relevans.....	4
2.5 Uppsatsens struktur.....	4
3. Tidigare forskning	5
3.1 Mötesplatsen i moderniteten.....	5
3.2 Mötesplatsen i biblioteks- och informationsvetenskap	6
3.2.1 <i>Mötesplats - en del av folkbibliotekets identitet?</i>	7
3.2.2 <i>Folkbibliotekets mötesplatser som samhällsnytta</i>	7
3.2.3 <i>Bibliotekariers och besökares uppfattning av mötesplatsen</i>	9
4. Teoretiska och metodologiska utgångspunkter	11
4.1 Socialkonstruktionism	11
4.2 Diskursanalys.....	11
4.2 Genomförandet av analysen	15
5. Källmaterial	17
5.1 Bibliotek och intervjudeltagare	17
5.2 Urval	17
5.3 Tillvägagångssätt vid fokusgruppsintervjun.....	18
5.4 Forskningsetiska överväganden.....	19
6. Analys	20
6.1 Teman, benämningar och innebörder	20
6.1.1 <i>Mötesplatsens arena</i>	20
6.1.2 <i>Mötesplatsens användning</i>	22
6.1.3 <i>Mötesplatsens syfte</i>	23
6.1.4 <i>Mötesplatsens bibliotekarieroll</i>	24
6.1.5 <i>Ifrågasättande av mötesplatsfunktionen</i>	25
6.2 Diskurser.....	26
6.2.1 <i>Den demokratistödande diskursen</i>	26
6.3.2 <i>Den individualistiska diskursen</i>	27
6.3.3 <i>Den verksamhetslegitimerande diskursen</i>	28
7. Diskussion	30
7.1 Olika bibliotek, olika mötesplatser	30
7.2 Biblioteksmöten.....	30
7.3 Biblioteket och Samhället.....	31
7.4 Bibliotekarien och användarna	32

8. Slutsatser	34
8.1 Förslag på fortsatt forskning.....	35
Käll- och litteraturförteckning	36
Bilaga 1 Intervjuguide.....	39

1. Inledning

I ett remissvar med anledning av den statliga Demokratiutredning (Remissvar SOU 2000:1) skriver föreningen Bibliotek i Samhället att:

”Som arena, mötesplats, rum för samtal är folkbiblioteket unikt.”

Varje tid har sina modeord och vi vill hävda att i dagens nordiska folkbibliotekssfär är ordet ”mötesplats” just ett sådant. Därmed inte sagt att idén bakom begreppet är innehållslös. Det kan hävdas att själva verksamhetsrollen ”en plats för mänskliga möten” som sådan inte alls är ny. Biblioteksforskaren Joacim Hansson hävdar tvärtom att det ingick i folkbibliotekspionjären Valfrid Palmgrens vision om det nya folkbiblioteket, ett ”bibliotek som var öppet för alla” (Hansson 2005, s. 20).

Vår uppfattning är dock att tankekonstruktionen ”biblioteket som mötesplats” under de senaste åren har fått en allt mer upphöjd position i retoriken kring folkbiblioteket. Tanken är synbarligen aktiv i biblioteksvärlden. Konferenser hålls på ämnet; *Mötesplats bibliotek - mötas eller bemötas* i Luleå 2004 eller *Biblioteket som öppet rum och offentlig mötesplats* i Stockholm 2006. Senast våren 2010 var mötesplatsfunktionen ett av temana för konferensen *Small and Proud. Change Through Action* i Ulricehamn. I samma linje fick Värnamos bibliotek motta 2007 års svenska bokbusspris ”för en genomtänkt satsning där fokus ligger på biblioteket som mötesplats” (Ekblad 2010). Idén och verksamhetsmålet att ”vara en mötesplats” skrivs vidare in som en central ambition i biblioteksplaner landet runt. En simpel Google-sökning levererar ett drygt hundratal sådana dokument. Och inom akademien ägnar sig såväl forskare som studenter åt att utreda och belysa orsakerna till och följderna av att folkbiblioteksinstitutionen fokuserar på denna uppgift. Den norske forskaren Ragnar Audunsons arbete (t.ex. 2001), och PLACE-projektet (Aabø, Audunson & Vårheim 2010) är bara ett par exempel.

Med detta vill vi påstå att talet om ”folkbiblioteket som mötesplats” är något av ett fenomen i dagens biblioteksvärld. Vi tycker oss dock samtidigt se att det idag saknas en tydlighet i detta tal. Biblioteksplanerna, de främsta styrdokumenterna för folkbiblioteksverksamheterna, stannar ofta vid formuleringen att biblioteket ”skall vara en mötesplats”. Resonemangen röjer sällan på ett direkt plan vilka vidare uppfattningar och implikationer som hänger samman med idén om biblioteket som mötesplats. På samma sätt saknas det påtagligt ofta i forskningen konkreta definitioner av vad biblioteket som mötesplats innebär (se t.ex. Särg 2009, s. 50 och Forsten & Fries 2006 s. 8).

1.1 Problembeskrivning

Samtidigt som det pågår en verksamhet på de svenska biblioteken där människor dagligen och stundligen interagerar i någon form av möten, tror vi att talet i bibliotekssfären om att vara ”en mötesplats” skulle vinna på förtydliganden. Bakom denna tanke ligger för vår del en önskan att nå ökad förståelse för hur fenomenet förstås och tolkas av personalen på ett av de bibliotek som i sin biblioteksplan har det uttalade målet att verksamheten skall fungera som en mötesplats. Läser man de

svenska bibliotekens verksamhetsplaner inser man att ambitionen att vara en samhällelig mötesplats idag är en nationell rörelse. Detta gör tanken om ”biblioteket som mötesplats” intressant och relevant att undersöka i våra ögon.

I magisteruppsatsen *Folkbiblioteket som socialt rum – en undersökning av biblioteken i två mindre kommuner* driver Anna Särög tesen att begreppet mötesplats till sin natur är ”snävt, då ordet ‘möte’ kan uppfattas som att det implicerar aktiv interaktion”. Särög väljer istället att undersöka biblioteket som ett ”socialt rum” i sin uppsats, eftersom detta begrepp även inkluderar ”möten på ett samhälleligt och mer abstrakt plan” (2009, s. 3). Vi vill, tvärt emot Särögs resonemang, hävda att det i begreppet mötesplats inte existerar någon nödvändig motsättning mellan de definierade nivåerna. Vi väljer istället att inte på förhand göra en egen styrande definition av vad en mötesplats är. Istället tar undersökningen spjörn i vad vi ser som en verksam tankekonstruktion i dagens folkbiblioteksvärld; idén om ”biblioteket som mötesplats”. Denna utgångspunkt ger oss en möjlighet att undersöka vilka ramar för föreställningarna om mötesplatsen som existerar och vilket innehåll tankekonstruktionen ”biblioteket som mötesplats” fylls med av yrkesverksamma bibliotekarier.

2. Syfte och frågeställningar

I detta kapitel behandlas uppsatsens syfte och de frågeställningar genom vilka problembeskrivningen angrips. Här definieras även de avgränsningar som utgör uppsatsens ram. Vidare diskuteras ämnets relevans inom den biblioteks- och informationsvetenskapliga kontexten. Slutligen presenteras uppsatsens textmässiga struktur.

2.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att identifiera och utforska de diskurser som är knutna till fenomenet ”biblioteket som mötesplats” idag. Detta sökande sker utifrån en föreställning om att fenomenet är socialt konstruerat. Sökandet efter diskurser sker i uppsatsen genom en språklig analys av uppfattningar hos folkbibliotekspersonal. Uppsatsen vill även undersöka hur dessa diskurser förhåller sig till varandra. I förlängningen är vår intention att utforska hur föreställningar hos ett folkbiblioteks personal kan påverka bibliotekets verksamhet som en mötesplats.

2.2 Frågeställningar

De frågeställningar som kommer att ligga till grund för undersökningen är följande:

1. Vilka föreställningar kan identifieras i bibliotekariers mentala konstruktion av fenomenet ”biblioteket som mötesplats”?
2. Vilka diskurser kan kopplas till dessa och hur förhåller de sig till varandra?
3. Vilka konsekvenser kan uppfattningarna ha för folkbibliotekets verksamhet som mötesplats?

2.3 Avgränsningar

Vi har valt att göra en undersökande studie av yrkesverksamma bibliotekariers föreställningar kring biblioteket som mötesplats. Det empiriska materialet insamlades genom en fokusgruppsintervju, vid ett folkbibliotek, och med ett begränsat antal intervjudeltagare.

Denna avgränsning innebär å ena sidan att vi gör en relativt smal studie, och det bör påpekas att vi med denna avgränsning inte kan göra anspråk på att fånga alla de diskurser som kan tänkas rymmas i relation till biblioteket som mötesplats i den svenska folkbibliotekssfären. Då å andra sidan maximal generaliserbarhet inte är målet för vår studie, och inte heller ligger i linje med våra epistemologiska utgångspunkter, är bredd inte vad som primärt eftersträvas. Däremot möjliggör den diskursanalytiska metoden att ett mindre material kan kopplas till ett större sammanhang. På detta sätt kan vi lyfta blicken en aning.

Vi har i undersökningen medvetet valt att inte utgå från en avgränsad och på förhand definierad förståelse av vad biblioteket som mötesplats innebär, då vi haft en explorativ ansats gentemot detsamma.

2.4 Relevans

Bibliotekets roll, både i ett lokalsamhälle och på ett vidare plan, är som nämnts ovan ett omdiskuterat och omdebatterat ämne idag. Vi tror att just mötesplatsfunktionen även fortsättningsvis kan komma att betonas i bibliotekets definition av sin samhällseliga uppgift. Att öka kunskapen kring hur yrkesverksamma bibliotekarier uppfattar fenomenet ”biblioteket som mötesplats” är därför högst relevant i utvecklingen av biblioteks verksamhet. En kvalitativ studie med detta fokus kan generera en ökad förståelse för synen på bibliotekets roll i samhället.

2.5 Uppsatsens struktur

Uppsatsen är strukturerad på följande sätt:

Kapitel 3 behandlar tidigare forskning vilken berör folkbiblioteket som mötesplats.

Kapitel 4 redogör först för studiens bredare kunskapsteoretiska bas och anspråk. Efter detta presenteras Ernest Laclau och Chantal Mouffes diskursanalys, som är den metod som använts för analysen.

Kapitel 5 presenterar uppsatsens empiriska material, hur detta samlats in och behandlats.

I kapitel 6 behandlas resultatet av den utförda diskursanalysen, med stöd av tidigare forskning.

Kapitel 7 innehåller en diskussion av analysresultatet, även här med kopplingar till tidigare forskning, och det avslutande kapitel 8 redogör för förslag på fortsatta utforskningar på området.

3. Tidigare forskning

För att kunna utföra en diskursanalys krävs god kunskap om den arena som analysen berör (Sjöberg (red.) 1999, s. 90). Ett antal relevanta områden blir aktuella att studera för att forma en fond för analysen i denna uppsats. Här är inte en brist på material problemet, utan svårigheten är snarare att begränsa urvalet till de för syftet mest givande texterna. Här kliver forskaren fram ur skuggorna. Vår egen roll i undersökningen blir i detta skede högst påtaglig, då forskningsurvalet i detta kapitel i någon mening är aktivt och medvetet.

Forskningstexterna behandlar alla begreppet mötesplats. Först förses läsaren med bred kontext i form av en genomgång av två ledande samhällsvetares teorier kring mötesplatsens samhällsfunktion. Denna bredare ingång snävas sedan ned med hjälp av nordisk biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning om folkbiblioteket som mötesplats. Vi behandlar slutligen tanken om att se mötesplatsen som en social konstruktion. När det gäller urvalet är de behandlade studierna ofta utförda av etablerade vetenskapliga auktoriteter. Detta ger å ena sidan vår studie en viss tyngd. Å andra sidan är vi medvetna om att vi genom detta skriver in oss i ett dominerande samtida samhällsvetenskapligt forskningsparadigm, vilket vi därmed bidrar till att reproducera.

Detta forskningskapitel har två syften. Dels fungerar det som en översikt över forskning på ämnet biblioteket som mötesplats. Men det ska även, i linje med vårt arbetssätt och vårt teoretiska fundament, förstås som en aktiv del av vår analys. Specifikt för den diskursanalytiska ansats vi valt är att litteraturstudierna inför och under analysen blir en del i själva analysen. De texter vi valt markerar därför både ramarna kring vårt intresseområde men ger också verktyg till behandlingen av det empiriska materialet.

3.1 Mötesplatsen i moderniteten

Den tyske sociologen och filosofen Jürgen Habermas placerar födelsen av det offentliga rummet och den borgerliga offentligheten till 1700-talets framväxande liberala kapitalism. Denna ideologi separerar enligt Habermas den statliga delen av samhället från privata. I och med splittringen uppstår ett utrymme ”för gemensam, resonerande åsiktsbildning” i den offentliga miljön. Detta rum får funktionen som en ny och civil ”kritisk kontrollinstans” gentemot de tidigare betydligt mer totalitära statliga makterna (Andersen & Kaspersen 2007, s. 281). Habermas borgerliga offentlighet innefattar två sfärer: en intim med familjelivet som kärna och en social som består av produktion och varuutbyte. Den borgerliga offentlighetens funktion blir att fungera som en mötesplats där mänskligt utbyte sker av erfarenheter och intressen från de båda sfärerna (Habermas 2003, s. 44). En central poäng i Habermas tankar är att de institutioner som härbärgerar den borgerliga offentligheten alltid måste vila på en tanke om öppenhet och ett villkor är att alla medborgare har möjlighet att delta (ibid., s. 49).

Habermas driver tesen att det sedan 1700-talet har skett en reducering av den borgerliga offentligheten och därmed ser han även i dagens samhälle en minskning av de aktiviteter som den gett utrymme för (Andersen & Kaspersen 2007, s. 281).

Den amerikanske sociologen Robert Putnam menar även han att dagens moderna samhälle ser en minskning av sociala sammanslutningar i det offentliga rummet. Till skillnad från Habermas drar Putnam inte bara slutsatsen att detta påverkar människans attityd till sitt samhälle och till sina medmänniskor, utan han hävdar även att detta är en olycklig och oönskad utveckling. Putnam lägger i sin studie fokus vid minskningen av det spontana och organiserade sociala umgänget i det moderna samhället i samband med att han lyfter fram vad han kallar människors "sociala kapital" som förutsättning för en välfungerande demokrati (Putnam 2001, s. 358-361).

Putnam menar att det sociala kapital som förlorats kan återskapas genom en revitalisering av och satsningar på ett antal olika samhällsområden, där kultur och offentliga verksamheter utpekats som två av dessa (ibid., s. 424). Här kan biblioteken antas spela en viktig roll, och Putnams tankar om mänskliga sociala relationer som en nödvändig förutsättning för tillit och tolerans i ett samhälle har blivit en central del i den biblioteks- och informationsforskning som sysselsätter sig med ett forska om folkbiblioteket som mötesplats och som vi återkommer till nedan. På samma sätt har Habermas teori om den borgerliga offentlighetens institutioners funktion som medborgerliga vattenhål i ett samhälle utgjort ett tankefundament för denna forskning. Habermas och Putnams forskning används idag som teoretisk grund inom den gren av biblioteks- och informationsvetenskapen vilken belyser mötesplatsen som en biblioteksfunktion. Tankelinjerna är därför av intresse även för vår undersökning då teorierna, genom detta samband, skulle kunna antas existera i föreställningsvärlden hos yrkespraktiker på dagens folkbibliotek.

3.2 Mötesplatsen i biblioteks- och informationsvetenskap

Forskningen om folkbiblioteket som en mötesplats som utförs inom biblioteks- och informationsvetenskapen kan, förenklat, delas upp i ett tre olika fält. Den forskning som tas upp i detta avsnitt har hämtats från den nordiska sfären. På grund av den likartade utvecklingen i folkbibliotekshistorien i Norden kan det dock hävdas att även danska och norska forskningsresultat i hög utsträckning är möjliga att applicera på de svenska förhållandena (se t.ex. Hansson 2005).

Inom det första fält som behandlas nedan placerar vi forskning där folkbibliotekets funktion som en mötesplats behandlas som en av flera möjliga aspekter i analyser av det nordiska folkbibliotekets identitet. Parallellt med denna bredare inriktning bedrivs även undersökningar med fokus specifikt på att studera folkbibliotekets funktion som mötesplats. Utgångspunkten här är vanligen en ansats att analysera folkbiblioteksinstitutionen som generator av samhällelig nytta. Kärnan är bibliotekets tänkta uppgift som en plats i samhället där möten som överskrider olika mänskliga gränsdragningar kan ske på ett sätt som inte är möjligt någon annanstans. Detta blir vårt andra fält. Ett tredje fält på vilket mötesplatsforskning bedrivs intresserar sig slutligen för hur mötesplatsfunktionen uppfattas av folkbibliotekets personal och/eller av dess besökare.

3.2.1 Mötesplats - en del av folkbibliotekets identitet?

I artikeln *Folkebiblioteket i civilsamfundet - civilsamfundet i folkebiblioteket*, diskuterar den danska folkbiblioteksforskaren Dorte Skot-Hansen (2001) folkbibliotekets roll i den aspekt av samhället hon kallar den civila. Skot-Hansen argumenterar för att initiativet till folkbibliotekens ökade fokus på mötesplatsfunktionen härstammar från den politiska sfären (Skot-Hansen 2001, s. 53). Analysen särskiljer tre aspekter av ett civilsamhälle; den moralfilosofiska, den politiska och den sociologiska. Som ett samhälleligt moraliskt rum förmedlar folkbiblioteket enligt Skot-Hansen seder, normer och värderingar som detta samhälle bygger på. Som debattforum kan biblioteket ge utrymme för dialog mellan olika politiska ideologier. Särskilt intressant för vår uppsats är den tredje, sociologiska, samhällsaspekten, som enligt författaren, motsvaras av bibliotekets funktion som mötesplats. Denna definieras som en samhällsstärkande funktion som genererar utrymme för en givande samvaro mellan människor (ibid., s. 54-59). Skot-Hansen betonar att tanken på att vara en mötesplats idag är en väl etablerad biblioteksidentitet, något som kan ses vara i linje med denna uppsats utgångspunkt. Författaren problematiserar dock i viss mån förhållandena kring mötesplatsfunktionens konkreta existens (ibid. s. 57). För vår undersökning är Skot-Hansens fråga om huruvida människor har som ett aktivt syfte att mötas och umgås på sitt bibliotek intressant. Frågan kan relateras till det tredje forskningsfältet som vi återkommer till nedan.

De danska biblioteks- och informationsvetarna Henrik Hvenegaard Rasmussen och Casper Jochumsen diskuterar i sin studie *Gør biblioteket en forskel?* (2001) det danska folkbibliotekets funktioner i lokalsamhället. Undersökningen använder sig av Marianne Anderson och Dorte Skot-Hansens modell över potentiella biblioteksverksamheter och studerar användares användning och förståelse av biblioteket utifrån modellens fyra biblioteksfunktioner: kunskaps-, kultur-, informations- och socialt center.

Angående funktionen socialt center drar författarna slutsatsen att folkbiblioteket i dag används flitigt både som värested och som mötesplats. Författarna hävdar vikten av att se rollen som socialt center som mångtydig, då bibliotekets besökare utnyttjar funktionen på ett flertal olika sätt. I studien nämns alltifrån syftet att låta sina barn komma i kontakt med människor från andra sociala och kulturella grupper till att ”koppla av” (Hvenegaard Rasmussen & Jochumsen 2001, s. 33ff.). Hvenegaard Rasmussen och Jochumsen poängterar att i jämförelse med andra mötesplatser i samhället är folkbiblioteket i hög grad en öppen och tillåtande institution (ibid., s. 26-27). De framhåller även institutionens funktion som ett offentlighet rum, dit besökare välkommas utan krav på motprestation (ibid., s. 129f.).

3.2.2 Folkbibliotekets mötesplatser som samhällsnytta

I boken *Biblioteket i samhället – en gränsöverskridande mötesplats* (2008) sätter sociologen Mikael Stigendal fokus på bibliotekets samhällliga funktion i relation till det politiska begreppsparet ”innanförskap” och ”utanförskap”. Genom intervjuer med bibliotekarier söker Stigendal vilken position biblioteket har och skulle kunna ha för att fungera som en brygga mellan utanförskap och innanförskap i lokalsamhället.

Stigendal framhåller innanförskapets två delar. Dels ett hårt innanförskap som innebär möjlighet till tillgänglighet i en konkret och fysisk mening. Men också ett

mjukt innanförskap är nödvändigt; den subjektiva upplevelsen av delaktighet hos individen (Stigendal 2008, s. 51). När det gäller det hårda innanförskapet noterar Stigendal att biblioteket har mycket låga barriärer då biblioteket retoriskt riktar sig till alla, inte kräver särskilda resurser och inte har sådana krav på ordning att det direkt fungerar utestängande (ibid., s. 97). När det gäller det mjuka innanförskapet ges personalen på biblioteket en nyckelroll. Stigendal argumenterar för att det är just i kontakten med bibliotekets anställda som en möjlig brygga från utanförskap till innanförskap för användaren kan genereras. Dennes upplevelse av dessa möten blir i resonemangen avgörande för om biblioteket kan skapa innanförskap (ibid., s. 101f.).

Stigendals slutsatser att biblioteket behöver satsa mer på relationerna mellan besökare och personal kan placeras i linje med utgångspunkten för vår studie. Att se till att möten på biblioteket utmärks av respekt och förståelse är enligt Stigendal lika centralt som att tillhandahålla materiella och rumsliga resurser (ibid., s. 96f.). Vår egen undersökning sätter ljuset på personalens föreställningar och uppfattningar och vi vill, liksom Stigendal, hävda dessa som avgörande i bibliotekets arbete med att skapa mötesplatser.

Det norska projektet "Public Libraries - Arenas for Citizenship" (PLACE) undersöker de norska folkbibliotekens funktion som mötesplatser i en politisk kontext. Resultaten av den statistiska huvudundersökningen presenteras av Svanhild Aabø, Ragnar Audunson och Andreas Vårheim i artikeln *How do public libraries function as meeting places?* (2010). Tesen som förs fram i artikeln är att folkbibliotekets mötesplatsfunktion "plays a substantial role in equalizing the possibilities of being an active citizen across social and economic differences" (Aabø, Audunson & Vårheim 2010, s. s. 25).

Mötesplatsfunktionen betonas generera såväl låg- och högintensiva möten mellan människor, då folkbiblioteket enligt författarna fungerar som en mötesplats i flera olika betydelser. Dessa betydelser kan både kopplas till så kallade lågintensiva möten, som i betydelsen "en plats för att möta olika sorters människor" och högintensiva, som "en plats för gemensamma aktiviteter med vänner/kollegor". Att tolkningarna och nyttjandet av fenomenet "biblioteket som mötesplats" kan vara mångfaldiga, något som framhålls även av Hvenegaard Rasmussen och Jochumsen, är en intressant slutsats för vår uppsats syfte. Frågan som uppstår för oss är i vilken utsträckning de två olika kategorierna hög- och lågintensiva former av möten är närvarande i bibliotekariernas föreställningar om mötesfunktionen.

Aabø et al. slår fast att folkbiblioteket "appears to be a place where users are exposed to 'the other'" (ibid., s. 25). De noterar att deras studie verkar visa att det framför allt är medborgares grad av engagemang i lokalsamhället och tillit till samhällsinstitutioner som styr deras användande av biblioteket som en mötesplats (ibid., s. 24). Kontentan, enligt författarna, är att det är socialt kapital, snarare än ekonomiskt och kulturellt sådant, som är definierande för i vilken utsträckning och på vilket sätt som människor använder sitt lokala bibliotek som en mötesplats. Resonemanget är intressant att relatera till Putnams tes att medborgare som engagerar sig i aktiviteter i sitt närsamhälle lägger grunden för ett solidariskt och tolerant samhälle. Ger biblioteksbesök upphov till ökat socialt kapital eller är besöken en konsekvens av ett tidigare uppbyggt sådant?

I likhet med oss hävdar Frida Forsten och Sanna Fries (2006) i sin magisteruppsats vid Högskolan i Borås att mötesplatsfunktionen på biblioteken har fått en mer framskjutna position under senare år. I *Folkbiblioteket som mötesplats i svensk biblioteksdebatt*

utför författarna en diskursanalys på texter i svensk bibliotekspress under åren 1975 - 2005 som innehåller diskussioner om biblioteket som mötesplats. Undersökningen syftar till att ta reda på hur och varför mötesplatsfunktionen på folkbiblioteket diskuterats, för att finna en kärna i diskussionerna. Enligt författarna är detta angeläget för att biblioteken skall kunna marknadsföra en betydelsefull del av bibliotekets verksamhet (Forsten & Fries 2006, s. 8).

Forsten och Fries lyfter fram en samstämmighet de identifierat i sitt analysmaterial, som betonar att bibliotekets verksamhet som mötesplats syftar till att "få människor att fungera bra samt känna sig delaktiga." (ibid., s. 65) Denna strävan definieras av författarna som att mötesplatsfunktionens syfte är att besökarna skall känna tillhörighet som samhällsmedborgare. Genom att använda Putnams teorier om det sociala kapitalet menar författarna att biblioteket som social mötesplats genererar en sådan upplevelse av tillhörighet. Mötesplatsfunktionen beskrivs av undersökningens informanter som ett redskap för att skapa tillhörighet snarare än som ett självändamål, och författarna menar att man möjligen kan se detta tillhörighetsskapande som kärnpunkten i folkbiblioteksverksamheten (ibid., s. 65ff.).

Forsten och Fries menar att biblioteket spelar en viktig roll, såväl för individers välbefinnande som för ett välfungerande demokratiskt samhälle. Detta borde biblioteken enligt författarna framhäva och marknadsföra (ibid., s. 69). I vår studie undersöks hur verksamma bibliotekarier förhåller sig till biblioteket som mötesplats, vilket är intressant att relatera till Forsten och Fries slutsatser om bibliotekets potential i detta avseende.

3.2.3 Bibliotekariers och besökares uppfattning av mötesplatsen

I magisteruppsatsen *Folkbiblioteket som socialt rum* (2009), framlagd vid högskolan i Borås, undersöker Anna Sörg folkbibliotekariers uppfattning om användares bruk av biblioteket som ett socialt rum. En utgångspunkt för vår studie är Sörgs slutsats att mötesplatsfunktionen ofta framhålls på ett retoriskt plan men att den sällan specificeras, varken i verksamheterna eller av hennes informanter (Sörg 2009, s. 50).

Sörg konstaterar att biblioteket av sin personal beskrivs mer som en lågintensiv mötesplats än som debattforum eller moraliskt rum i Skot-Hansens bemärkelse. Vidare noterar hon få belegg för att biblioteket förväntas fungera som en offentlig sfär och slussport mellan livsvärld och systemvärld i Habermas mening (ibid., s. 58ff.). Slutsatsen att diskussionen på folkbiblioteken inte rymmer denna förväntning kan ställas mot Aabø, Audunson och Vårheims slutsats att folkbiblioteket verkar fungera som en mötesplats i just en sådan mening (Aabø, Audunson & Vårheim 2010, s. s. 25).

Sörg framhåller att en grunduppfattning i bibliotekariernas utsagor är att det som särskiljer biblioteket från samhällets andra mötesplatser är att det är en neutral mötesplats som är öppen för alla (Sörg 2009, s. 38 ff.). Biblioteket framhålls som en plats där besökare får vistas utan krav på motprestation från biblioteksinstitutionen. Denna föreställning kan relateras till de låga barriärer som bland annat Stigendal lyfter fram i sin studie. Sörgs resultat; att folkbibliotekarier ser biblioteks samhälleliga roll som viktig och att de anser att biblioteket har potential att generera samhälleliga mervärden, är intressant för vår studie. Sörg diskuterar motsättningar hos bibliotekspersonalen, då uppfattningen att biblioteket är till för alla kolliderar med det faktum att vissa grupper av besökare ses som problematiska (ibid., s. 43f.). Detta är ett tema som vi avser att belysa ytterligare i vår undersökning.

Särjs studie har flera beröringspunkter med vår egen uppsats, men där Särj har valt att söka efter på förhand konstaterade kulturpolitiska diskurser i en jämförande studie av två bibliotek, väljer vi att inte utgå från ett på förhand bestämt analytiskt raster och att hämta våra informanter från ett enda bibliotek.

Magisteruppsatsen *Vilken roll spelar det nya stadsbiblioteket? – en användarundersökning på Stadsbiblioteket i Halmstad* (2008) av Susanne Jedhagen och Jeanette Malm, från Högskolan i Borås, använder samma modell som Hvenegaard Rasmussen och Jochumsen för att undersöka användares attityder till ett nybyggt stadsbibliotek. Studien visar att av de fyra tänkbara funktionerna är ”socialt center” den som rankas lägst av biblioteksbesökarna. Detta ställs i relation till författarnas observation, där biblioteket bedöms som väl rustat just för att ha en väl fungerande mötesplatsfunktion. Resultatet problematiseras av författarna, som gör reflektionen att respondenterna eventuellt inte sätter ett samband mellan sin egen användning av biblioteket och den etikett som teorin sätter på beteendet. Författarna problematiserar användningen av begreppet mötesplats när de påpekar att detta för användarna ”kanske känns mer pretentiöst än vad [biblioteketsvärlden] avser att den ska tolkas” (Jedhagen & Malm 2008, s. 68). I undersökningen framträder sålunda en intressant problematik, där folkbiblioteket inte lyckas kommunicera sina avsikter till mötesplatsfunktionens tänkta användare.

Något som verkar saknas inom forskningen av mötesplatsforskningen inom biblioteks- och informationsvetenskapen är studier av vilken effekt mötesplatsfunktionen har på bibliotekarieidentiteten. Teorierna om inkludering och exkludering i samband med att en mötesplats skapas och upprätthålls innebär att det alltid finns en aktiv agent. Detta ger konsekvensen att bibliotekarien och dennes yrkesidentitet blir relevanta att belysa. I detta sammanhang kan Maj Klassons, tidigare professor i biblioteks- och informationsvetenskap, modell över bibliotekariens position i relation till biblioteksbesökaren bli aktuell. Klasson presenterar i artikeln *Bibliotekarien: Forskarens kollega och allmänhetens guide inför 2000-talet* (1991) tre förhållningssätt till yrkesidentiteten: marknadsmodellen, förmyndarmodellen och samspelsmodellen

Förmyndarmodellen präglas av att bibliotekarien uppfattar sin roll som en förmedlare av goda värden, god forskning och god litteratur till bibliotekets besökare. I relation till detta är en uppfattning att det existerar ett objektivi kvalitetsbegrepp och att bibliotekarien vet vad besökarna behöver centrala idéer i den förmyndande bibliotekarieidentiteten. Marknadsmodellen sätter istället fokus på kunden, som bestämmer målen för verksamheten. Då bibliotekarien verkställer önskemålen, utan att lägga några personliga, ideologiska eller politiska värderingar i sitt agerande blir kunden den styrande parten. Samspelsmodellen handlar, som namnet antyder, istället om en idé om att bibliotekarie och kund tillsammans ska utveckla biblioteksverksamheten. Förhållandet bibliotekarie - kund betraktas som jämställt men här erkänns, till skillnad från i marknadsmodellen, att handlandet påverkas av ideologiska och personliga värdegrunder (Klasson 1991, s. 82f.).

4. Teoretiska och metodologiska utgångspunkter

I denna uppsats vill vi undersöka talet kring begreppet ”biblioteket som mötesplats” och vilka ramar som omgärdar utsagorna. Undersökningens problemformulering berör därmed mänskliga föreställningar. Om man håller med om att ”language is the privileged medium in which we ‘make sense’ of things, in which meaning is produced and exchanged” (Hill 1997, s. 1) blir studier av språkliga utsagor en givande metod. Vi väljer i vår uppsats att använda oss av de politiska teoretikerna Ernest Laclau och Chantal Mouffes diskursteori som redskap för att utforska det insamlade empiriska materialet. Diskursteorin utgör en gren inom den bredare forskningstraditionen diskursanalys. Biblioteks- och informationsvetaren Åse Hedemark definierar diskursanalysen som ett forskningsfält som strävar efter att lyfta fram den mänskliga ”sociala verkligheten och vår socialt och språkligt konstruerade kunskap om densamma” (Hedemark 2009 s. 29). Genom denna ansats vilar vår uppsats på ett socialkonstruktionistiskt fundament.

4.1 Socialkonstruktionism

Som grund för frågeställningarna i kapitel 1 ligger vår uppfattning om att mänsklig kunskap inte kan särskiljas från individen. Vi vill även hävda att individen alltid är en del av en kontext. För att kunna tolka tillvaron utifrån denna grundsyn behöver man dels se dess helhet, men även delarna som skapar helheten, då helhet och delar ömsesidigt påverkar varandra. Detta faktum framhålls bland annat av sociologen Karin Widerberg (2002, s. 163).

Socialkonstruktionismen som teori kan beskrivas med fyra vetenskapsteoretiska premisser som har anförts av socialpsykologen Vivien Burr. Dessa premisser utgör den epistemologiska basen för det snävare undersökningsverktyget diskursanalys som används i vår undersökning. Det teoretiska ramverket slår först och främst fast att det inte finns någon objektiv, sann kunskap om världen. Våra uppfattningar om vår värld anses vidare vara kulturellt och historiskt specifika, och därför alltid föränderliga. För det tredje innebär en icke-essentialistisk ståndpunkt att socialkonstruktionismen uppfattar världen som socialt skapad. Slutligen antas ståndpunkten att mänskliga gemensamma förståelser om tillvaron byggs upp genom interaktion och att dessa förståelser ligger till grund för vidare mänskligt handlande (Marianne Winther Jørgensen & Louise Phillips 2000, s.11).

4.2 Diskursanalys

Mats Börjesson menar att en *diskurs* i grunden är ”en reglerad samtalsordning” mellan människor. Den lingvistiska ordningen är alltid relaterad och styrd av rådande ”historiskt och kulturellt givna regler” i det omgivande samhället (Börjesson 2002, s. 19). Diskurser som identifieras i ett avgränsat sammanhang kan därmed alltid kopplas till större och vidare idéströmningar i ett samhälle. Diskursanalysens styrka är att den kan lyfta fram de dolda strukturer som sätter ramarna för en specifik social praktik. Då diskursiva uppfattningar alltid får följderna i den sociala praktiken är diskursanalysen en högst relevant metod att använda i denna uppsats. Genom att lyfta fram och beskriva

diskurser som omgärdar en av folkbibliotekets verksamheter kan vi eftersträva att synliggöra förhållanden som formar det bibliotek som låntagaren möter.

4.2.1 Diskursanalytiska traditioner

Den diskursanalytiska forskningstraditionen kan grovt delas upp i två skolor. Det existerar dock inga vattentäta skott mellan teoretikerna, varken mellan de två skolorna eller inom dem. Det är dock möjligt att identifiera en anglosaxisk tradition, företrädd av den brittiska lingvistikern Norman Faircloughs och hans kritiska diskursanalys. Den andra skolan är den kontinentala, med den franske sociologen Michel Foucault som kanske främsta namn, men där man även återfinner de för denna uppsats centrala teorierna utvecklade av Ernest Laclau och Chantal Mouffe. (Bergström & Boreaus 2005 s. 308f.)

4.2.2 Ernest Laclau och Chantal Mouffes diskursteori

I denna uppsats används Laclau och Mouffes diskursteoretiska begreppsapparat. Då diskursteorin är ett teoretiskt betonat ramverk utgår vi i vår analys från den tolkning av begreppen som görs av de danska samhällsvetarna Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips i deras bok *Diskursanalys som teori och metod* (2000).

Det är här relevant att lyfta fram några av de begrepp som ingår i diskursteorin och som kommer att fungera som uppsatsens analysverktyg. Laclau och Mouffe förstår *diskurser* som uppsättningar av språkliga tecken positionerade i relation till varandra. Diskurserna utgör ”ett bestämt sätt att tolka världen (eller delar av världen)” på (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 136). Något förenklat ger olika tecken en viss betydelse till diskursen genom sin relation till de andra tecknen i diskursen. I en bibliotekskontext ges, som exempel, de människor som nyttjar biblioteket olika tänkta karaktärer, i relation till bibliotekets tänkta uppdrag, beroende på om de beskrivs med ordet ”besökare” eller ”kund”. Diskurser skapas och upprätthålls genom att de inkluderar vissa språkliga tecken och exkluderar andra. Processen som pågår är dock, enligt Laclau och Mouffe, aldrig avslutad (ibid., s. 34). Diskurserna existerar och verkar i förhållande till andra diskurser, på *det diskursiva fältet*. Denna tänkta stora arena innehåller alla tänkbara betydelse som inte får plats inom den specifika diskursen (ibid., s. 64). Det faktum att varje diskurs existerar på fältet innebär ständiga utmaningar mot dess strävan efter att etablera en viss fixerad förståelse av tillvaron. Med denna teori som tankemässigt redskap är det möjligt att föreställa sig att folkbibliotekets verksamhet som mötesplats skapas genom diskursiva försök att låsa fast förståelser av fenomenet så att de upplevs som självklara. Man kan även hävda att diskursiva uppfattningar om biblioteksfunktionen ”vara en mötesplats” innehåller specifika syner på bibliotekets syfte och funktion, dess personal och de besökande som skall delta i de möten som eftersträvas.

Ytterligare ett centralt begrepp hos som tarvar förklaring är *antagonism*. För Laclau och Mouffe beskriver det tillstånd som uppstår då diskurser kolliderar. *Hegemoni* uppstår, i motsats, då en ensam diskurs ”dominerar där det tidigare rådde konflikt” (ibid., s. 55). Konflikten rör *elementen*, mångtydliga tecken som diskurserna i konkurrens med varandra försöker fylla med mening. Tecknen knyts till varandra i betydelseskapande *ekvivalenskedjor*. Genom att knyta centrala element till sig försöker

diskurserna bli fixerade och därmed få en hegemonisk position (ibid., s. 47). Som exempel kan man tänka sig olika diskurser som rör målet med folkbibliotekets verksamhet. Den språkliga kampen kan då tänkas gälla vilken mening som bland annat ska läggas i ord som uppdrag och biblioteksanvändare.

Striden mellan diskurser rör, enligt Laclau och Mouffe, alltid större föreställda enheter, så kallade *myter*. Enligt diskursteori är den upplevda enheten Det svenska folkbiblioteket just en sådan socialt konstruerad myt. Med detta menas att vi alla uppträder som om folkbiblioteket existerade som en neutral och given företeelse i vår värld. Ramarna, det vill säga vilka olika diskurser som konstruerar vårt tal och vår förståelse av samhällsinstitutionen folkbiblioteket, ger myten mening. Genom upprätthållandet av myter skapar vi en upplevelse av att det existerar en objektiv biblioteksverksamhet som uppfattas som en given självklarhet. Genom att myten får en mening ges även premisserna för den sociala praktik som äger rum på det fysiska biblioteket (ibid., s. 47).

Winther Jørgensen och Phillips framhåller behovet av en tredje diskursiv nivå i Laclau och Mouffes diskursteori, mellan den smalare, avgränsade diskursen och det ”hav av all möjlig betydelsebildning” som utgör det diskursiva fältet (ibid., s. 34). Författarna använder sig av begreppet *diskursordning*, hämtat från Faircloughs kritiska diskursanalys, för att skapa en mellannivå. Diskursordningen som redskap innebär att det blir möjligt att avgränsa diskurser på det diskursiva fält som rör ”samma sociala område eller institution” (ibid., s. 134). Denna avgränsning, bör påpekas, är alltid en konstruktion gjord av undersökaren. Vi följer Winther Jørgensen och Phillips uppmaning och kommer för denna uppsats att arbeta med den föreställda diskursordningen ”folkbibliotekets verksamhet som mötesplats”. Analysens mål blir då att undersöka vilka diskurser som ryms och konkurrerar inom denna diskursordning.

4.2.3 Folkbibliotekets diskurser

Inom biblioteks- och informationsvetenskapen är diskursanalysen numera en etablerad forskningsmetod. Här redogörs för två sådana exempel. Dessa ska förstås dels som exempel på resultat som kan utvinnas genom metoden men även ses som en bakgrund för uppsatsens analys. De diskurser som identifieras i undersökningarna nedan innehåller konkurrerande syner på folkbibliotekets uppgift och dess användare som är verksamma även i vårt material. Därmed står vår analys i viss mån på större undersökningars axlar.

I magisteruppsatsen *Vad sägs om användare? Folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidskrifter* (2002) skärskådar **Åse Hedemark** och **Jenny Hedman** hur den svenska folkbibliotekssfären talar om sina användare. Liksom Hedemark och Hedman grundar vi vår analys i den diskursteoretiska tanken att det är möjligt att belysa diskurser som ryms i tal om ett visst fenomen genom att undersöka kopplingarna mellan den språkliga nivån i en utsaga och de föreställningar som utsagan innehåller. Hedemark och Hedman slår fast att folkbibliotekets syn på sina användare påverkar dess verksamhet. Det kan i relation till detta antas att de mentala föreställningar som Hedemark och Hedman belyser i sin analys påverkar de föreställningar om mötesplatsfunktioner som finns hos folkbibliotekets personal.

Författarna drar slutsatsen att dagens användarsyner kan sättas i relation till fyra diskurser som verkar på det svenska folkbiblioteket. De tre första diskurserna är tudelade i sitt förhållningssätt, med konsekvensen att de inte är entydiga i sina förståelser. Den så kallade folkbildningsdiskursen är en av de diskurser som Hedemark och Hedman ser som delade. I denna förstås bibliotekets användare på det retoriska planet som ett bemyndigat kollektiv då de benämns som ”'allmänhet', 'medborgare' eller 'menighet'” (Hedemark & Hedman 2002, s. 39). På det praktiska planet visar analysen istället på en rådande syn på användaren ”såsom varande i behov av bildning och som någon vars personliga preferenser förefaller underordnade” biblioteksverksamhetens större mål (ibid., s. 39).

På samma sätt framträder det även i den pedagogiska diskursen och i den informationsteknologiska diskursen en diskrepans i synen på bibliotekets användare enligt följande schema (ibid., s.38):

Folkbildnings-diskursen	Pedagogiska diskursen	Informations-teknologiska diskursen	Marknads-ekonomiska
RETORIK <i>Medborgare</i> <i>Uppdragsgivare</i>	RETORIK <i>Självgående</i> <i>informationssökare</i>	RETORIK <i>Teknikorädda</i> <i>”användare”</i>	<i>Kunder</i> <i>Konsumenter</i>
PRAKTIK <i>”Folk”</i> <i>Kategorier av</i> <i>användare förknippade</i> <i>med olika problem</i>	PRAKTIK <i>Kategorier av</i> <i>användare med</i> <i>olika grader</i> <i>av behov</i>	PRAKTIK <i>Störande användare</i> <i>främst ungdomar</i>	

Noteras kan att den marknadsekonomiska diskursen inte har denna delning utan att i denna är förståelsen av användaren samstämmig på de båda planen.

Studie visar hur folkbibliotekets inställning till sina användare ofta är komplex och dubbelbottnad. Författarna slår fast att det ”ligger en svårighet i att omsätta folkbibliotekstanken i handling” där de i sin analys kopplar samman detta med krockarna ”mellan retorik och praktik” (ibid., s. 48). De drar vidare slutsatsen att folkbildningsdiskursen, vars rötter de lokaliserar i den tidiga bibliotekshistorien, idag dominerar i synen på användaren på dagens folkbibliotek. Denna syn skapar enligt författarna ett ”ojämlikt maktförhållande mellan biblioteksinstitutionen och användarna” som är till den förres fördel (ibid., s. 55).

Åse Hedemark fortsätter undersökandet av diskursiva uppfattningar i relation till folkbiblioteksinstitutionen i sin avhandling *Det föreställda folkbiblioteket: en diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006* (2009). Undersökningen skriver fram bilden av den föreställda uppgift det svenska folkbiblioteket historiskt har givits av det samhälle det ingår i.

Den första verk samma biblioteksdiskursen Hedemark identifierar är den bokliga, som konstrueras kring begreppen ”tryckta böcker, skönlitteratur av god kvalitet samt läsning” (Hedemark 2009, s. 149). Inom diskursens ramar ryms uppfattningar som att litterära aktiviteter är kärnan i biblioteksverksamheten, och att biblioteket är en samhällsförbättrande institution med ett fostrande syfte (ibid., s. 150f.). Hedemark kontrasterar den bokliga diskursen mot den hon benämner som allaktivitetsdiskursen. Denna diskurs byggs upp av ”en bred syn på vilken roll biblioteken kan spela och vilka aktiviteter som är möjliga att bedriva inom institutionens ramar”. Den

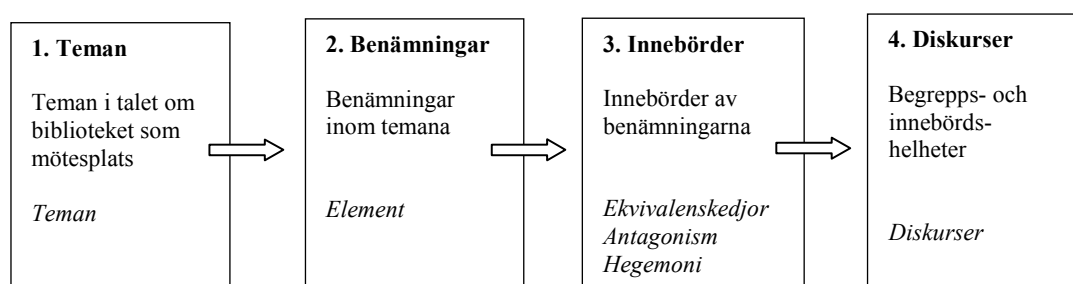
uppsökande verksamheten är själva navet i allaktivitetsdiskursen där det ”inte i huvudsak är användare som ska söka sig till biblioteket, utan det är biblioteket som förväntas söka upp användare” (ibid., s. 151). Den informationsförmedlande diskursen som etableras under 80-talet definieras av synen att ”bibliotekens primära uppgift är att förmedla information oavsett medieformat” (ibid., s. 152).

Där Hedemark intresserar sig för medias framtecknande av folkbibliotekets karaktär fokuserar vår undersökning på folkbibliotekarier och folkbiblioteksanvändare i dess roll som ”förmedlare och gestaltare av särskilda beskrivningar och representationer av folkbibliotek”. Hedemark noterar att företeelsen ”biblioteket som mötesplats” bara nämns i en mycket begränsad utsträckning i källmaterialet. Där den existerar kopplas den av författaren samman med allaktivitetsdiskursen, genom paralleller mellan bibliotekens arbete på den digitala arenan idag och dess uppsökande roll på 70-talet. Mötesplatsfunktionens inbyggda önskan att förändra en rådande verksamhet ser hon även som en parallell till alldiskursens ambitioner (ibid., s. 160). Hedemark poängterar vidare att den tidigare direkta styrningen av bibliotekets användare, manifest i den historiskt hegemoniska bokliga diskursen, idag är ersatt av en ”mer dold och latent” styrning. Styrningen är, som följd, svårare att identifiera eftersom den ofta ”döljs bakom individualistiska argument som betonar valfrihet”(ibid., s. 154).

4.2 Genomförandet av analysen

Winther Jørgensen och Phillips lyfter fram möjligheten att som forskare modellera den breda metoden diskursanalys utifrån de egna förutsättningarna och syftena (s. 131ff). Även Widerberg poängterar att metoden inte bara kan utan bör anpassas efter forskarens intentioner (2002, s. 158). Detta innebär dock inte att forskaren kan göra vad som helst och hur som helst. Arbetet måste bedrivas konsekvent, tydligt och med medvetenhet om hur olika val påverkar analysprocessen och dess resultat (Winther Jørgensen & Phillips, 2000 s. 10).

Åse Hedemark och Jenny Hedman har i sin magisteruppsats använt en justerad modell från det sociologiska fältet som på ett överskådligt sätt beskriver en arbetsgång utförd utifrån en diskursanalytisk ansats (2002, s. 19). Vår uppsats delar syfte med Hedemarks och Hedmans, då vi inte genomför ett sökande efter på förhand bestämda undersökningsteman. För att på ett så förutsättningslöst sätt som möjligt kunna leta efter konstruktioner av och relationer mellan diskurser i det empiriska materialet använder vi oss av en modifierad version av Hedemarks och Hedmans analyschema:



Redan innan empiriinsamlingen har vi satt ramarna för vår undersökning då vi har fastställt den diskursordning vi avsett att undersöka. Därmed blir det första steget i vår analys att söka efter teman i det empiriska materialet. Här eftersöks större huvudfrågor som diskuteras eller talas om, vilka intervjudeltagarna fokuserat på. Efter detta identifieras element, tecken som olika uttryckta uppfattningar inom de olika temana försöker definiera. Till exempel kan detta avse olika benämningar som konstruerar Yrkesrollen, som då fungerar som element i temat Mötesplatsens bibliotekarie. Innebörden av de olika benämningarna fås genom ekvivalenskedjorna. Konkret byggs dessa genom att vi i analysen vi binder tecken till elementen, det vill säga identifierar ord som tillsammans fungerar som legobitar i ett språkligt bygge som skapar en innebörd åt elementen. Det är även på denna nivå som eventuell antagonism eller hegemoni framträder. Slutligen knyts de olika temans innebörder samman för att de bredare diskurserna skall kunna påvisas. Denna modell ska bara ses som ett försök till visualisering av en arbetsprocess som till sin natur är mer komplex. Steg mellan, kliv tillbaka och hopp framåt i schemats steg är verkligheten som inte låter sig fångas i modellen men som är en både nödvändig och fruktbar del i alla diskursanalytiska arbetsmetoder.

5. Källmaterial

Detta kapitel presenterar uppsatsens empiriska material. Det redogör även för urvalet och insamlingen av detta och forskningsetiska aspekter av empirianvändningen.

5.1 *Bibliotek och intervjudeltagare*

Studiens analysmaterial utgörs av en semistrukturerad fokusgruppsintervju med fem bibliotekarier från ett mellanstort svenskt folkbibliotek. Biblioteket där de fem intervjudeltagarna arbetar ligger i en medelstor kommun. Kommunen har under de senaste två åren haft överskott i sin budget och biblioteksverksamhetens budget har inte drabbats så hårt av ekonomiska nedskärningar som i många andra kommuner. Biblioteket är kommunens huvudbibliotek och ligger inrymt i ett nybyggt hus i anslutning till stadens centrum. Byggnaden, som invigdes på mitten av 2000-talet, har en öppen planlösning och den moderna lokalen framhäver byggnadsmaterialen, företrädesvis trä och glas. Biblioteket har ett släktforskningsrum, en centralt placerad tidskriftsavdelning och en ungdomsavdelning. Här finns även ett flertal grupprum, en datorsal och en tyst läsesal. Biblioteket har på senare tid brutit ut delar av sina samlingar för att delvis använda sig av alternativ hylluppställning. Ett exempel är att en hylla för hälsa har sammanställts.

I studiens fokusgruppsintervju deltog fem bibliotekarier, alla verksamma vid biblioteket. Av de fem var en man och de övriga kvinnor. Två av intervjudeltagarna påbörjade sin yrkesutövning efter år 2000. Av de övriga tre har en arbetat sedan 80- och två sedan 90-talet. Deltagarnas arbetsuppgifter skiljer sig alla åt, och täcker in ett brett spektra av bibliotekets verksamhet; alltifrån ansvar för musik och tidskrifter till social verksamhet och inköp. Gemensamt är dock att de alla arbetar mycket med yttre tjänstgöring.

5.2 *Urval*

Valet att använda en fokusgruppsintervju som empiriskt material härleds ur vårt syfte att närstudera bibliotekariers mentala föreställningsvärldar. Vår strävan är att undersöka fenomenet i ett mindre och tätare sammanhang, till skillnad från undersökningar som innehåller kartläggningar av förändringar över tid eller uppfattningar i stora grupper (som krävt annan empiri). Därmed anser vi att fokusgruppsintervjuns empiri ger möjlighet till att skapa en fyllig och illustrativ kontext, lämplig för vårt explorativa syfte.

Folkbiblioteket valdes ut då det uttryckligen nämns i dess verksamhetsplan att det skall fungera som en mötesplats. Intervjudeltagarna kom vi i kontakt med genom en tidigare genomförd pilotstudie, och de valdes utifrån kriterierna att gruppen skulle vara blandad med hänseende på ålder, yrkeserfarenhet, arbetsuppgifter och kön. Gemensamt för dem är dock att de alla har relativt mycket yttre tjänst. Valet av intervjudeltagarna gjordes utifrån en frivillighetsbasis, då vår önskan var att få intervjudeltagare som var intresserade av intervjuens ämne; ”biblioteket som

mötesplats”. Detta faktum kan möjligen ha påverkat studiens resultat, så tillvida att de vi intervjuat representerar den del av bibliotekets anställda bibliotekariéer som fann ämnet intressant. Med intervjudeltagare utan ett uttalat intresse för frågan hade intervjuens tankemässiga innehåll kunnat bli ett annat.

5.3 Tillvägagångssätt vid fokusgruppsintervjun

En mängd faktorer påverkar en materialinsamling, som alltid blir ett resultat av det sammanlagda tillvägagångssättet; forskaren och intervjudeltagare i en kontext. Här måste det återigen påpekas att detta inte är samma sak som att anything goes, snarare att en medvetenhet om och öppenhet kring problematiken är nödvändig och dessutom givande för undersökningen.

Victoria Wibeck, forskare vid Tema kommunikation på Linköpings universitet, poängterar fokusgruppsintervjun värde speciellt i två fall: då studien strävar efter att exponera olikheter i mänskliga synsätt och när mänsklig motivation för handlande är studiens intresse (2000, s. 40f.). Denna undersökning vill undersöka de tanke- och föreställningsmässiga ramar som formar förutsättningarna för fenomenet ”biblioteket som mötesplats”. Därigenom eftersträvas en blottläggning av ett brett spektrum av åsikter kring fenomenet. Särg (2009) påpekade i sin uppsats en eventuell ovana hos yrkesutövare att reflektera över mötesplatsfunktionen. Metoden fokusgruppsintervju valdes därför även med en tanke om att intervjudeltagarna lättare skulle kunna utforska fenomenet genom att ventilera tankar sinsemellan. Förhoppningen har varit att gruppens dynamik och den bara delvis strukturerade samtalsformen skall kunna utgöra en stötta för intervjudeltagarnas tankeprocesser. Psykologen Heléne Thomsson betonar i boken *Reflexiva intervjuer* vikten av att skilja på begreppen informant och intervjudeltagare (2002, s. 55). Då vi håller med Thomsson om att begreppet informant kan tolkas som en benämning på personer vilkas roll primärt är att ge information väljer vi att i denna undersökning använda termen intervjudeltagare. Detta görs i linje med våra epistemologiska grundsatser och ska ses som ett framlyftande av våra intervjudeltagare som just aktiva deltagare och i förlängningen medskapare både i själva intervjun och i forskningsprocessen.

Rent praktiskt genomfördes intervjun i form av ett semistrukturerat samtal, där vi gemensamt ledde samtalet med utgångspunkt i den intervjuguide vi utformat. De teman som styrde samtalet var: om mötesplatser i samhället, trenden ”biblioteket som mötesplats”, bibliotekets arbete med mötesplatsen, bibliotekets arbete med mötesplatsen samt bibliotekarién och mötesplatsen (se bilaga 1). Vi eftersträvade att låta intervjudeltagarnas få så mycket utrymme som möjligt, och guiden användes därför som stöd snarare än som samtalsmall.

Wibeck poängterar att både formen strukturerad och ostrukturerad intervju bär på svagheter. Där den förra kan leda till alltför stor styrning av samtalet kan den senare istället resultera i ett analysmaterial som blir alltför snårigt och svårhanterligt. Att hålla intervjun semistrukturerad innebär att det är möjligt att dra fördel både av den strukturerade intervjuens styrka, nämligen en möjlighet till styrning och kontroll över intervjusituationen, och av den ostrukturerade intervjuens stora fördel: att deltagarnas egna intressen och initiativ kan bli relevanta inslag i analysen (ibid. s. 45f.).

Fokusgruppen som används i denna studie är en homogen grupp, i den mån att deltagarna delar såväl arbetsplats som utbildningsnivå och rent generellt kan sägas ha

likvärdiga nivåer av socialt och kulturellt kapital. Här styrks valet av metod, då det ofta framhävs att just fokusgruppsintervjuer blir mer framgångsrika om deltagarna inte är alltför olika (ibid. s. 51f.). Därmed är det naturligtvis inte sagt att individerna i gruppen i alla aspekter är lika – deltagarna i vår intervju skiljer sig åt i många avseenden, som arbetsuppgift, bakgrund och antal yrkesverksamma år. Faktum kvarstår dock att en homogen grupp eventuellt kan leda till att färre föreställningar ventileras. En medvetenhet om denna konsekvens är därmed nödvändig att ställa mot vår undersöknings kunskapsanspråk och resultat.

En av intervjudeltagarna lämnade intervjun efter drygt 40 minuter, något som varit planerat sedan tidigare och hade meddelats i förväg både till oss och till övriga intervjudeltagare. Att vi under intervjuns sista 30 minuter endast hade fyra deltagare kan givetvis ha påverkat resultatet i någon mån, även om vi inte uppfattat det så. Intervjun tog plats i avskildhet på intervjudeltagarnas arbetsplats och under dagtid. Den spelades in med hjälp av digital utrustning och tog i sin helhet cirka 70 minuter. Det inspelade materialet transkriberades utförligt och blev ett inalles fjortonsidigt empiriskt material. Transkriberingen som utgjorde analysmaterialet har inte transkriberats i fullständiga meningar. Även om detta i viss mån försvårar läsningen och citeringen, fångar det bättre känslan i informanternas naturliga tal.

5.4 Forskningsetiska överväganden

Forskningsetiskt sett finns vissa problem som forskaren måste fundera kring då hon genomför en kvalitativ undersökning som bygger på intervjuer. När intervjumaterial utgör underlaget i en analys är det extra viktigt att fundera kring forskningsetiska aspekter med hänsyn till intervjudeltagarna (Widerberg 2002, s. 176). Härvidlag har vi i vårt uppsatsarbete utgått från Vetenskapsrådets forskningsetiska principer.

Allt insamlat material har, i linje med riktlinjerna, behandlats konfidentiellt och intervjudeltagarna, samt deras arbetsplats, har anonymiserats. För att försäkra oss om intervjudeltagarnas informerade samtycke kring deltagandet i undersökningen beskrevs tankarna bakom uppsatsen innan intervjuerna påbörjades. Intervjudeltagarna fick, förutom muntlig information om uppsatsen innan intervjun genomfördes, en kortare skriftlig sammanfattning av uppsatsens syfte där vi också lämnade våra samt handledarnas kontaktuppgifter. Det förtydligades även att deltagandet var frivilligt och att deltagarna kunde avbryta samarbetet närhelst de önskade.

6. Analys

Detta kapitel presenterar den analys av det empiriska materialet som utförts. Analysen har gjorts utifrån det schema som presenterats i avsnittet om genomförande (se kapitel 4.2). Eftersom de olika stegen i analysen av naturen är mer integrerade än schemat antyder innehåller detta kapitel först ett avsnitt där stegen 1-3 i schemat har sammanvävts. Efter detta följer ett avsnitt som behandlar de diskurser vi tyckt oss se i materialet. Ett av syftena med framställningsformen är även att främja läsbarheten och att göra materialet så mycket rättvisa som möjligt.

6.1 Teman, benämningar och innebörder

Första fasen i analysen har legat på att plocka ut teman ur empirin. Syftet har här varit att kategorisera intervjudeltagarnas tal om det föreställda fenomenet bibliotek som mötesplats. Temana som har identifierats i de transkriberade utsagorna berör mötesplatsens arenor, användning, syfte, och bibliotekarieroll. Genomgående i de olika temana kunde vi dessutom se en förekomst av ifrågasättande resonemang. Dessa tankar samlar vi i ett avslutande tema: Ifrågasättande av mötesplatsfunktionen.

Karin Widerberg förordar en kombination av ett empirinära och ett teorinära förhållningssätt vid närläsningar av det slag som vi gjort (2002, s. 144f.). Den inläsning på området som för oss föregick analysen av det empiriska materialet har självklart påverkat de teman vi sett i det senare. Däremot återfanns ett tema; det som rör bibliotekarierollen, som inte alls funnits med i den tidigare forskning om mötesplatsen vi tagit del av. Detta tema kan därför sägas vara empirigenererat i högre utsträckning än de övriga temana, vars existens i någon mån var förutsagda genom den utvalda tidigare forskningen. Temana skall förstås som en konstruktion gjord av undersökarna med syfte att göra materialet hanterbart. I vekligheten existerar inga givet vattentäta skott, utan temana går in i varandra.

6.1.1 Mötesplatsens arena

Detta tema berör föreställningar om på vilka arenor i biblioteksverksamheten som mötesplatsfunktionen existerar. I relation till temat kan tre primära uppfattningar skönjas i vårt material:

- Att den fysiska biblioteksbyggnaden är förutsättningen för möten i bibliotekets verksamhet.
- Att verksamheten är kärnan i mötesplatsfunktionen.
- Att verksamheten går utanför de fysiska biblioteksväggarna.

Påtagligt är att den sista av föreställningarna endast i liten utsträckning syns i utsagorna. Föreställningen att de möten som mötesplatsverksamheten genererar är av en fysisk och av en direkt natur har en närmast hegemonisk position i materialet. Det finns också i materialet en stark föreställning om att det är det fysiska biblioteket, och mer specifikt själva biblioteksbyggnaden, som utgör fundamentet för att en mötesplats

skall kunna vara verksam. Föreställningen manifesteras bland annat i följande utsagor i det transkriberade materialet (hädanefter kallat T i hänvisningarna):

”Biblioteket som plats är oslagbar.” (T, s. 13)

”Det är det här med möblering och öppettider och rum som finns” (T, s. 4)

”...om man tänker så att biblioteket skulle kunna vara stängt, så skulle vi ju ändå kunna förse folk med, om man fick en lucka i väggen och hämta och så. Men det vore ju ett förfärligt tråkigt bibliotek om det var så. Så det är klart att man vill, så, att folk ska kunna komma in och välja, och träffas. (T, s. 3)

Fenomenet knyts även tankemässigt till den verksamhet som tillhandahålls i byggnaden. Hit räknas samlingarna, såväl som programverksamhet och andra aktiviteter.

”- Det är ju studiecirklar, stickcirklar och quizcirklar och så.

- Boktipskväll.

- Ja, och när vi pratar om brödet.

- Och allt för barn, alla grejerna.” (T, s. 5)

I detta sammanhang finns även associationer till bibliotekspersonalen som varandes en del av verksamheten.

”Det kan ju också vara så att man [på biblioteket] pratar fast med personalen.” (T, s. 8)

Båda dessa uppfattningar betonar det direkt fysiska mötet mellan människor. En marginellt förekommande föreställning som kan identifieras placerar, i polemik med detta, mötesplatsens arena utanför det fysiska biblioteket. Denna föreställning konstrueras kring en uppfattning om att en mötesplats även kan existera indirekt.

”Jag tänker också på det här Boken kommer [...] jag har aldrig träffat människorna, kanske knappt pratat med dem i telefon men jag tycker jag känner dem ändå.” (T. s. 13)

Genom ett sammankopplande av språkliga tecken med elementet Arenan framträder de olika föreställningarna i följande ekvivalenskedjor:

Huset	Verksamheten i huset	Uppsökande verksamhet
lokalen möblering öppettider släktforskningsrummet barnavdelningen	allt för barn inköp studiecirklar bemötande personal	boken kommer telefon

6.1.2 Mötesplatsens användning

Det empiriska materialet visar att intervjudeltagarnas tankar om bibliotekets funktion som en mötesplats i hög utsträckning kopplas till olika föreställningar om beteenden hos bibliotekets användare. Återigen finns flera föreställningar kring detta:

- Positiva beteenden genererar delaktighet i mötesplatsfunktionen.
- Otillåtna beteenden saboterar biblioteketsarbete och för andra användare.
- Otidsenliga/omoderna beteenden hindrar verksamhetens utveckling.

En uppfattning lyfter fram de positiva beteenden som anses gå i linje med biblioteksverksamhetens uppdrag att vara en plats för en mångfald av människor. Dessa beteenden föreställs även generera positiva effekter för de enskilda användarna. Tankarna dyker ofta upp i materialet i form av goda exempel, som att användare ”verkligt har lärt känna varandra här” (T, s. 4), att de ”ser andra” (T, s. 9), ”har hjälp varandra” (T, s. 4) och ”drar nytta av andra” (T, s. 2). Skalan av interaktion täcker in ”alltifrån att man säger några ord till att man sitter och pratar i timmar” (T, s. 4). Här lyfts det fram att användarna i sina ageranden samexisterar ”på lika villkor” (T, s. 2) på mötesplatsen.

Materialet uttrycker även en uppfattning om att vissa beteenden hos användarna är en förutsättning för att denna tänkta positiva mötesplats skall kunna existera. Här tecknas en förväntning fram där organisationen förväntar sig att besökarna ”måste ta hänsyn till andra”. Bakom detta vilar en uppfattning om att ”man kan ju inte bara bete sig hur man vill” på biblioteket. Grundtanken i detta resonemang är idén att ”man får ju lov att ta seden dit man kommer”, med en inbyggd förväntan om att besökarna skall ”tänka etiskt”. (T, s. 2)

En konkurrerande uppfattning som framträder i materialet tar istället fasta på negativa beteenden hos de besökare som befolkar mötesplatsen. Precis som ovan tar uppfattningen om problematiska beteenden i reaktion till mötesplatsfunktionen ofta formen av konkreta exempel, som i talet om vissa ungdomsgrupper ”som påverkar alla negativt” genom ”stökigt” uppförande där ”de har slängt ner böcker” och ”hållt ner någon gegg i magasin[et]”. (T, s. 6)

Ytterligare en föreställning med negativa implikationer lyfts fram i materialet. Denna syftar på när besökarnas förväntning på hur de ska agera inte speglar personalens uppfattningar om att mötesplatsfunktionen har lett till förändrade regler på biblioteket. Det uttrycks till exempel en besvikelse över att besökare ”drar sig för att be om hjälp” (T, s. 5) av personalen. Men framför allt syns i materialet en bekymmersamhet över att ”folk vill inte komma för att det är småbarn som skriker eller ungdomar som gapar och bråkar”. Samma känsla gäller för att man upplever att besökare inte vill ”komma hit med sina skrikande småbarn” då besökaren ”är rädd att störa andra”. Detta gäller även i fallen då äldre besökare ”hyschar på sina småbarn [...] eller på någon mamma när barnen i deras öron [låter] lite för högt”. Utsagornas oro förankras i en upplevelse av att en grupp besökare har förväntningar som är grundade i en annan epok: ”det är ju många som tycker, eller som tror, att det ska vara så fortfarande”. (T, s. 11)

De ekvivalenskedjor som manifesterar de olika synerna på användares beteenden i relation till mötesplatsfunktionen i utsagorna kan skrivas:

Gynnsamt beteende	Regelbrytande beteende	Begränsande beteende
se andra samtala hjälpa dra nytta ta seden tänka etiskt	slänga stökig påverka negativt störa	hyscha andra rädd att störa tro/tycka att det är som förr inte komma

6.1.3 Mötesplatsens syfte

I intervjudeltagarnas tal om mötesplatsfunktionen är ett urskiljbart tema vilket syfte denna funktion tänks ha. Dessa funderingar framhävs inte som centrala för verksamheten i någon hög utsträckning: ”Det är inget som vi diskuterar, sådär att, aah mötesplats. Utan det är naturliga saker.” (T, s. 13) Men underliggande i utsagorna finns trots allt tre olika uppfattningar som kan kopplas till detta tema:

- Syftet är en förlängning av existerande demokratifrämjande roll.
- Syftet är att biblioteksrummet ska utnyttjas.
- Syftet är att funktionen skall vara en del i bibliotekets arbete med att omdefiniera sig.

Det mest framträdande syftet är att mötesplatsfunktionen ska vara en förlängning av bibliotekets uppdrag som en demokratifrämjande samhällsinstitution. Fundamentet är idén att biblioteksinstitutionen är unik, då ”vem som helst får gå dit” (T, s. 9). Biblioteket skall enligt denna föreställning vara en plats för möten för ”alla typer [...] hög- och lågutbildade, det är, för att uttrycka det generellt, fattiga och rika, unga och gamla. Alltså, det är ju alla typer av människor” (T, s. 3). Syftet kan kopplas samman med utsagornas önskan att besökarna i en tänkt mötesplatsfunktion skall ”ha nytta av varandra och ha glädje av varandra” (T, s. 2).

Ett andra syfte kan sammanfattas i en tanke om att det fysiska biblioteksrummet skall användas av kommunens invånare i deras vardag. Här manifesteras en syn på biblioteksbygganden som central där människor kan ”komma hit och sitta och vara här en stund” (T, s. 9). Föreställningen innehåller en uppfattning om att biblioteket passivt, ”är platsen” (T, s. 13), snarare än att det är aktivt agerande.

En tredje uppfattning som kan identifieras i materialet kopplar samman en föreställd mötesplatsfunktion med behovet av en omdefiniering av arbetet och uppdraget på folkbiblioteken idag. Föreställningen grundas i en idé om att omvärlden idag ”ifrågasätter bibliotekets roll, nu med att man hittar information på annat sätt. Det är klart att då har det ju blivit mer fokus på att biblioteket är en mötesplats. Inte bara böcker liksom.” (T, s. 3) Hit kan man även koppla den rädsla som finns i utsagorna att bli reducerad till ”en lucka i väggen” där besökarna kan ”trycka på en knapp” för att ”få ut det man vill ha”. (T, s. 8)

De tre föreställningarna kan framtecknas i följande ekvivalenskedjor, där tecknen i utsagorna kopplas till elementet Syftet:

Uppfylla det demokratiskt uppdraget	Vardaglig användning	Omdefinierande av verksamheten
alla gemenskap vardagsrum solidaritetstanke nytta	gå till ta vägen vara hänga ställe plats	ifrågasätter inte bara böcker handlar om något annat lyfta fram lucka i väggen tråkigt

6.1.4 Mötesplatsens bibliotekarieroll

I texterna ges det uttryck för att mötesplatsfunktionen påverkar rollen som bibliotekarie, som i utsagan ”bibliotekarierollen hänger samman med bibliotekets roll” (T., s.11). Det blir i det empiriska materialet tydligt att det finns flera olika tänkta bibliotekarieidentiteter.

- Mötesplatsfunktionens bibliotekarie har en icke-traditionell yrkesidentitet.
- Den traditionella yrkesrollen är fortfarande nödvändig i mötesplatsfunktionen.

I talet om bibliotekarierollen framträder en konflikt mellan viljan att vara en tillmötesgående bibliotekarie och viljan att upprätthålla ordning. Det finns en genomgående önskan att i arbetet med mötesplatsfunktionen inte uppfattas som en ”äkta gammal bibliotekarie” (T, s. 12).

”Jag känner att jag vill inte vara den här personen, som går fram och säger till, och kommer med pekpinnen hela tiden, och påpekar saker och ting som är negativt, även om det är med ett gott syfte.” (T, s. 10)

”Man vill [...] inte vara den som går runt och hyschar och säger till och är polis och sur.” (T, s. 12)

Den ”nya” rollen förhåller sig konstant i utsagorna till oviljan att förknippas med den gammaldags bibliotekarien. Här ryms en konflikt i utsagorna, då biblioteksbesökarnas förväntningar på biblioteket och bibliotekspersonalen inte alltid upplevs stämma överens med personalens önskade roll.

”Folk kommer fram till mig och säger till mig att säg till dom där borta” (T, s. 10)

”De klagar till oss, att man stör sig på att någon annan pratar [...] så vill de ju då att man skall gå och säga till. Att man skall vara, som jag kallar det för biblioteksionist.” (T, s. 7)

Parallellt med uppfattningen om att bibliotekariekåren inte är vad den har varit, finns uppfattningen att de traditionella bibliotekarieegenskaperna fortfarande är relevanta i arbete med mötesplatsfunktionen. Innebörden av resonemanget vilar på en ambition

att mötesplatsfunktionen skall kunna gagna alla besökare. Föreställningen framhåller organisationens behov av struktur och regler. Att upprätthålla dessa blir en självklarhet och utgör en nödvändig och självklar del i bibliotekariens dagliga arbete.

”Man känner att såhär kan det inte vara för det blir inte tillfredställande för andra att komma hit” (T, s. 6)

”Om det är ett himla oväsen säger man ju till naturligtvis.” (T, s. 10)

”Man pratar med ungdomarna själva, och säger att såhär kan det ju inte[vara], ja, alla skall kunna vara här och trivas!” (T, s. 6)

Genom ett sammankopplande av språkliga tecken med elementet Bibliotekarierollen framträder följande ekvivalenskedja som ger form åt uppfattningen om den gamla bibliotekarieidentiteten. Den nya bibliotekarierollen konstrueras, förutom med tecknen nedan, framförallt via negationer av de tecken som kopplas till den traditionella rollen.

Traditionell bibliotekarie roll	Icke-traditionell bibliotekarieroll
tystar hyschar polis sur gott syfte äkta	välkomnande tillmötesgå prata tillgodose alla

6.1.5 Ifrågasättande av mötesplatsfunktionen

Konsekvent syns i materialet en föreställning där bibliotekets funktion som mötesplats i lokalsamhället inte är en ny företeelse. Materialet påvisar genomgående en kritik mot idén om en uttalad och medveten mötesplatsfunktion i dagens folkbiblioteksverksamhet. Ifrågasättandet tar två huvudriktningar i materialet

- Biblioteket fokuserar för mycket på mötesplatsfunktionen och i onödan.
- Biblioteket skall inte styra användarna.

Dels utsägs en direkt kritik mot att fenomenet ges för stort utrymme idag. Denna uppfattning ryms bland annat i utsagor som rör biblioteksbesökarnas behov:

”Varför vill debatten att folk ska mötas så förfärligt? Eftersom många säger att jag går in på biblioteket för att jag vill vara ifred.” (T, s. 4)

Mötesplatsidealet ställs istället i relation till andra föreställda behov: ”Det kan snarare finnas behov av icke-mötesplatser, att få vara för sig själv.” (T, s. 4)

En annan polemisk ansats i materialet positionerar sig mot upplevelsen att biblioteket skall verka som en aktiv konstruktör av möten mellan bibliotekets besökare:

”det är en underlig tanke [...] att man ovanifrån trycker på folk att, ja, nu ska ni mötas här” (T, s. 4)

Bibliotekets uppdrag påverkas av denna tolkning: ”man ska ju liksom inte konstla till det och föra ihop människor på det sättet utan vi är platsen och biblioteket som plats är oslagbar”. Tanken om att användare snarare själva ska tillåtas initiera ett ”naturligt möte” som ”bara sker” är en förlängning av föreställningen.

De två ekvivalenskedjorna kan åskådliggöras som:

Det bör fokuseras mindre på fenomenet	Biblioteket bör inte forcera fram möten
varför alltid varit så naturliga saker inte proklamera var annars	ovanifrån bara sker naturligt möte föra ihop vara ifred själv

6.2 Diskurser

I relation till uppsatsens problemformulering, som behandlar uppfattningar om fenomenet folkbiblioteket som en mötesplats, kan tre diskurser urskiljas i vårt material.

Diskurser utmärks av att de reducerar mångtydigheten hos elementen på det diskursiva fältet (Bergström & Boréus 2000, s. 229). Meningsreduktionen är diskursernas strategi för att etablera hegemoni och därmed sin egen fixering. Som nämnts tidigare kan dock fixeringen enligt diskursanalysen aldrig avslutas, eftersom andra diskurser alltid erbjuder andra möjliga tolkningar. Denna spänning är en konstant närvaro i diskursordningar, så även i den som undersöks i denna uppsats. De element som identifierats i föregående kapitel, Syftet, Bibliotekarierollen, Beteenden och Arenan, verkar alla inom diskursordningen ”folkbibliotekets verksamhet som mötesplats”. Genom att se hur dessa element på olika sätt uttolkas inom respektive tema kan mer övergripande uppfattningar, som på olika sätt knyter olika tolkningar samman, identifieras. De urskiljbara diskurserna rymmer bredare åskådningar och föreställningar som rör myten Det svenska folkbiblioteket. Precis som temana är det svårt att alltid helt separera diskurserna från varandra, då beröringspunkter och tankemässiga länkar ofta finns mellan dem.

6.2.1 Den demokratistödande diskursen

Det finns i utsagorna en grundföreställning om att värden som solidaritet, gemenskap och demokrati utgör en kärnpunkt i bibliotekets verksamhet. Diskursen formas runt en uppfattning att syftet med mötesplatsfunktionen är att förlänga det redan existerande

demokratiarbete som biblioteket utför. Detta arbete förstås i diskursen som att det alltid har ingått som en central del i biblioteksuppdraget. I bibliotekets arbete finns en inbyggd uppgift att vara en aktiv verksamhet som arbetar för att stödja och stärka demokratin i lokalsamhället. Den ekvivalenskedja som formar föreställningen att mötesplatsfunktionen är kopplad till det demokratiska uppdraget rymmer ord som "gemenskap", "vardagsrum", "solidaritetstanke" och samhällelig "nytta". I resonemanget om att de som nyttjar funktionen kan "ha nytta av varandra och glädje av varandra" framträder diskursen tydligt (T, s. 2). Ett aktivt bibliotek ses här som nödvändigt för att det skall kunna generera positiva värden. Dessa aktiviteter kan vara anpassade utifrån användarnas önskemål men skapas av biblioteket.

I diskursen möter besökarna samhället på biblioteket. Skot-Hansens tankar om biblioteket som ett politiskt debattforum kan kopplas hit, där en del är att biblioteket skall "danne rammen om den herredømmefri kommunikation og kritisk refleksjon." (Skot-Hansen 2001, s. 58) Här ryms en idé om att biblioteket skall medverka till att höja medborgarnas bildningsnivåer, vilket ligger nära den folkbildningsdiskurs som Hedemark och Hedman ser i sitt material (Hedemark & Hedman 2002, s.39).

Diskursen betonar relevansen av en bibliotekarieroll där bibliotekarien upprätthåller biblioteksinstitutionens regler. Detta kan ses som en följd av att biblioteket inom diskursen uppfattas som en direkt förlängning av det demokratiska samhället och därmed förmedlar dess normer. Skall en mötesplats för alla kunna upprätthållas krävs enligt diskursen vissa regler, och kravet på användaren blir då att dessa regler följs. Den förmyndarroll som Maj Klasson beskriver kan därmed anas i den demokratiskapande diskursen, då det handlar om en strukturupprätthållande bibliotekarie, en bibliotekarie som värnar om "goda" värden (Klasson 1991, s. 83).

Vissa normer som förmedlas av verksamheten måste internaliseras av användarna, för att samhället skall kunna upprätthållas i längden. Att diskursen sätter upp ramar för vad som är acceptabelt beteende på ett bibliotek manifesteras i uppfattningar som: "man får lov att ta seden dit man kommer" (T s. 2). Tanken hänger samman med ambitionen att fenomenet skall vara tillgängligt för "alla". Förståelsen av mötesplatsfunktionens användare innefattar i denna diskurs "alla typer". Talet är konsekvent icke-specifikt: "hög- och lågutbildade [...] fattiga och rika, unga och gamla". Inga grupper eller individer kan urskiljas i fenomenets tänkta målgrupp. Här sker diskussionen på vad Hedemark och Hedman kallar för en "retorisk nivå". I tecknet "alla" i demokratiuppdragets ekvivalenskedja anas därmed en tendens där "den enskilde användaren inte syns eller ens är intressant annat än som en representant för massan" (Hedemark & Hedman 2002, s. 38).

6.3.2 Den individualistiska diskursen

Den individualistiska diskursen skapas i motsättning till idéer om en styrande verksamhet, där biblioteket aktivt utsträcker sin verksamhet mot olika grupper av individer: "det är en underlig tanke [...] att man ovanifrån trycker på folk att, ja, nu ska ni mötas här"(T, s. 4).

I den individualistiska diskursen uppfattas användarna inte som ett kollektiv, utan grunden här är att användarna har olika behov. Biblioteket skall skapa förutsättningar för att tillfredställa alla, utan att vara normativt. Biblioteksrummet skall utnyttjas på

olika sätt, utifrån vad individen önskar. Kopplingar kan göras till den marknadsekonomiska diskurs som identifierats i Hedemark och Hedmans uppsats, där verksamhetens fokus på kollektiva intressen har ersatts av individens självuttalade behov och där besökarna närmast ges rollen som konsumenter (Hedemark & Hedmans 2002, s. 45). I vårt empiriska material kan detta spåras i utsagorna om mötesplatsfunktionens föreställda syfte. Inom denna diskurs finns inga krav på att individerna skall ägna sig åt önskvärda gynnsamma beteende, som att "lära känna" människor från olika bakgrunder (T, s. 4). Det tänkta användandet av biblioteksrummet utgår från individens egna önskningar och behov där och då:

"- ...det är dom som kommer som styr det. Det är dom som vill ha grupprum i så fall, eller dom vill sitta ihop och släktforska. Eller dom vill liksom göra nåt, vad som helst, tillsammans..

[...]

- Tillgängliggöra att det går att göra...

- Ja, det är väl mer det vi gör då." (T s. 4)

Som en konsekvens av detta förstås biblioteket inom diskursen snarare som en plats att vara eller hänga på, i kontrast till det moraliska och det politiska rum som beskrivs av Skot-Hansen (2001, s. 55f.). Det står även i motsats till det offentliga rummet i Habermas mening. Biblioteket blir snarare ett "ställe" (T, s. 14) som inte bär på några inneboende värden, annat än dem som tillskrivs det av de individuella användarna.

Inom diskursen tas också starkt avstånd från en gammaldags bibliotekarieroll. Då besökarna ska ha rätt att leva ut sin individualitet på mötesplatsarenan blir den organisationsbevarande bibliotekarie som återfinns i den demokratiframjande diskursen varken nödvändig eller önskvärd i den individualistiska diskursen. Bibliotekarien ses istället som en individ, inte som en del i ett omodernt bibliotekariekollektiv. Därmed får bibliotekarien rätt att agera individuellt i mötesplatsfunktionen:

"Det beror lite på, ibland tycker man för stunden att nu säger man till och ibland säger man inte till." (T, s. 11)

6.3.3 Den verksamhetslegitimerande diskursen

Inom den verksamhetslegitimerande diskursen finns en tanke om att mötesplatsfunktionen idag behöver framhållas av verksamhetsmässiga skäl. I utsagorna i materialet behandlas diskursen ofta i en lite resignerad ton:

"Och lite det att man ifrågasätter bibliotekets roll, nu med att man hittar information på annat sätt, det är klart att då har det ju blivit mer fokus på att biblioteket är en mötesplats. Inte bara böcker liksom." (T, s. 3)

Kärnan är en uppfattning om att biblioteksverksamheten idag befinner sig i en utsatt position, i en omvärld som genomgått radikala förändringar. Diskursen stipulerar att biblioteket helt krasst måste anpassa sig till denna förändring för att kunna överleva. Syftet med mötesplatsfunktionen blir i diskursen att omdefiniera bibliotekets roll.

Detta för att uppnå ökad legitimitet för verksamheten både bland invånarna i lokalsamhället och inför bibliotekets politiska uppdragsgivare:

”... om jag säger till mina kompisar som aldrig går på biblioteket kanske, så vad är ett bibliotek, vad skall man ha det till? Då skulle jag kunna framhålla mötesplatsen som en viktig del faktiskt [...] Vad skall man med ett bibliotek till när man kan köpa en bok eller man kan söka hemma? Men då prompt skulle jag kunna framhålla mötesplatsen faktiskt!” (T, s. 8)

Den verksamhetslegitimerande diskursen rymmer också ett försök till ny definition av bibliotekarierollen, vilken kan förmedlas utåt som ny för att förstärka verksamhetens legitimitet och attraktionskraft. Bibliotekarien blir en galjonsfigur för en ny uppdragsroll för biblioteket och därmed för de nya värderingarna.

Användarnas beteende framhålls i det empiriska materialet som problematiska i de fall då de föreställs begränsa bibliotekets strävan efter utveckling. I dessa uttalanden anas diskursens förväntan om att bibliotekets användare ska omfamna bibliotekens försök till självutveckling, utan att ifrågasätta dessa. Diskursen framträder framför allt i uttalanden som: ”Folk tror att de stör” eller ”folk vill inte komma för att det är småbarn som skriker” (T, s. 5). Sådana ifrågasättande från biblioteksbesökarna likställs i diskursen med de bakåtsträvande och konservativa förhållningssätt den försöker bryta med. Här finns en koppling till den individualistiska diskursen. Men där denna framhäver användarens rätt i en mer ideologisk ram, tar den verksamhetslegitimerande diskursens sin utgångspunkt i biblioteksorganisationens egna behov.

7. Diskussion

Den rådande antagonismen mellan de olika diskurserna som har framträtt i analysen, visar att de föreställningar som finns i relation till mötesplatsfunktionen i biblioteksverksamheten inte är entydiga. Komplexitet som framträder speglar den oenighet och osäkerhet som idag finns kring frågor om folkbibliotekets roll och funktion i samhället.

Genomgående under analysen tycker vi oss se att talet om mötesplatsfunktionen rör sig på två nivåer; dels en nivå som behandlar funktionen i meningen det som sker i vardagens verksamhetspraktik och dels en som diskuterar idén om mötesplatsen på ett klart mer abstrakt och svårfångat plan. Vi tycker oss här se samma lingvistiska mönster som i Hedemark och Hedmans användardefinitioner (2002, s. 39). Denna dualism i talet i vårt empiriska material blir intressant då det är sällan som det praktiska kopplas till det abstrakta i explicita resonemangskedjor. Konsekvensen blir att det i utsagorna saknas resonemang som behandlar en uppfattad koppling mellan mötesplatsfunktionen som något som sker dagligen på biblioteksgolvet och något som eventuellt berör samhället utanför biblioteksväggarna.

7.1 Olika bibliotek, olika mötesplatser

Skot-Hansen slår fast att det ökade fokuset på folkbibliotekets roll som en mötesplats härstammar ur den politiska sfären (2001, s. 53). Bristen på nationell samordning av den svenska folkbiblioteksverksamheten skapar i dag en situation där det är upp till varje enskild kommun att definiera och skapa mål för sin biblioteksverksamhet. Vårt undersökta bibliotek, liksom landets övriga folkbibliotek, styrs utifrån sådana lokalpolitiska mål, manifesterade i den lokala biblioteksplanen. Diskursteorin framhäver kopplingen mellan mentala föreställningar och social praktik. Våra intervjudeltagares utsagor härstammar sett från detta perspektiv ur deras egen sociala kontext. Därmed är deras förståelser av mötesplatsfenomenet sannolikt kopplade till den egna biblioteksverksamhetens förutsättningar. Det undersökta biblioteket kan därför inte automatiskt ses som ett exempel som kan jämföras med alla andra folkbibliotek. Dock sannolikt med de bibliotek som har en liknande kontext.

7.2 Biblioteksmöten

Hvenegaard Rasmussen och Jochumsen framhåller, precis som PLACE-projektet, att folkbiblioteket utnyttjas som en mötesplats på flera olika sätt. Tanken på lågintensiva möten, där människor "are exposed to people" olika från oss själva med avseende på bakgrunder och värderingar (Aabø, Audunson & Vårheim 2010, s. 436), är i princip frånvarande i vårt empiriska material. Stor fokus läggs istället på sådana möten som Aabø et al. kallar högintensiva. Att båda kategorierna av möten eventuellt faktiskt sker på våra intervjudeltagares arbetsplats anas i deras utsagor som lokaliserar mötesplatsfunktionen både i grupprum, i tidskriftsrum och i programverksamheten. Dock är de uttalade uppfattningarna som resonerar kring mötenas natur alltid inriktade på högintensiva sådana. Detta gäller även i talet om de verksamhetsområden som kan ses som potentiella lågintensiva platser, som de två senare av de tre exemplen ovan.

Detta resultat skiljer från den slutsats Anna Särög drar, där hon framhåller att bibliotekarierna på de undersökta biblioteken uppfattar dessa främst som lågintensiva mötesplatser (2009, s. 58).

Den polemik mot mötesplatsfunktionen som framkommit i analysen kan även den i hög grad ses som kritik av att biblioteket ska orkestrera just högintensiva möten. Polemiken förefaller avse den typ av direkta möten som Habermas ser äga rum i den borgerliga offentligheten och som Skot-Hansen placerar i biblioteksfunktionen debattforum, det vill säga en aktiv verbal interaktion mellan människor som har åsiktsutbyte som syfte.

Det skall dock påpekas att det här inte råder entydighet i empirin. Ett resonemang om värdet för äldre besökare att "se andra människor" löper i någon mån in i en tanke om lågintensiva möten. Dock ligger generellt betoningen alltid starkt på att möten är direkta och, vidare att de innebär samtal. Uppfattningen att för dem som kommer till biblioteket för att använda sig av de tysta delarna "blir det ju ingen mötesplats" (T. s 4) manifesterar tydligt det högintensiva mötets närmast hegemoniska position i föreställningarna.

Aabø et al.s lågintensiva möte mellan människor, det vill säga rörelser i det sociala rummet då existensen av andra uppfattas och registreras, kan jämföras med Putnams förståelse av att socialt kapital inte behöver byggas genom en fullt ut aktiv interaktion. Denna typ av mötesplats kan kontrasteras mot den högintensiva som framträder som mötesplatsens föreställda arena i vårt empiriska material. Denna föreställda form av mötesplats är inte befriad från problem. Den kopplas, tvärtom, ofta till det regelbrytande beteende som i materialet förstås både som negativt för verksamhetens upprätthållande och som något problematiskt att hantera för den nya bibliotekarieidentiteten. Att det högintensiva mötet så starkt betonas i intervjudeltagarnas föreställningar kring mötesplatsfunktionen kan möjligen ses som en del av förklaringen till ambivalensen inför denna.

7.3 Biblioteket och Samhället

Att biblioteket i skepnad av en mötesplats förstås som en unik samhällsinstitution är ett genomgående tema i den tidigare forskning vi tagit del av. Till exempel ser Stigendal i mötena mellan bibliotekspersonal och biblioteksbesökare en unik möjlighet för biblioteket till att generera innanförskap (Stigedal 2008, s. 98). PLACE-projektets studie framhåller mötesplatsfunktionens värde som totalt sett större än biblioteks roll som ett tredje rum (Aabø, Audunson & Vårheim 2010, s. 25). Även magisteruppsatserna, som Särög (2009) och Forsten och Fries (2008) undersökningar uppmärksammar det värde mötesplatsfunktionen potentiellt har ur ett samhällsteoretiskt perspektiv.

Enligt Robert Putnam är förutsättningen för en vital demokrati miljöer som, genom att erbjuda överbyggande möten, stimulerar medborgares förmåga till mellanmänsklig tillit. Putnams användning av begreppet socialt kapital lyfter fram "connections among individuals – social networks and the norms of reciprocity and trustworthiness that arise from them" (Putnam 2000, s. 19). Habermas fokus på mötesplatsens värde rör snarare den politiska sfären där mötesplatsens arenor blir platsen för samhällelig och politisk debatt mellan medborgare, att likna med Skot-Hansens politiska civilsamhälleliga sfär.

Dessa studier bygger alla på samhällsvetenskapliga teorier som berör och har frågan om ett samhälles ”bästa” i fokus. Här skiljer sig akademins ansatser ofta från de mål och meningar med biblioteksverksamheten som framträder i vårt material. Den individualistiska diskursen påverkar synbarligen starkt diskursordningen, då den omöjliggör biblioteksvärden som är större än de som individen tillskriver biblioteket. Denna diskurs tillåter inte talet att gå utanför individens behov och önskemål och diskursen ger därför inte utrymme för tal om mötesplatsfunktionens eventuella kollektiva värden. Här blir en antagonism påtaglig eftersom det samtidigt finns en betoning av sådana värden i materialet. Intervjudeltagarna slits synbarligen mellan de två diskursernas förklaringar av folkbiblioteksmytens innehåll i detta avseende.

Hedemark (2009) ser i sin avhandling en länk mellan 70-talets allaktivitetsdiskurs och dagens mötesplatsidé. Vårt material rymmer dock bara i mycket begränsad utsträckning tal om uppsökande arbete som en tänkt arena för mötesplatsfunktionen. Den digitala biblioteksverksamheten, som benämns som en samtida mötesplatsarena av Hedemark, är förvånansvärt nog osynlig i vårt material. Istället förstås biblioteket framför allt som summan av sina fysiska tillgångar: biblioteksrummet med sitt innehåll av stolar, bord och hyllor, samt den verksamhet som ryms inom husets väggar. Här är det rimligt att lyfta blicken och titta på studiens kontext. Det kan antas att den nya biblioteksbyggnad informanterna arbetar i, bekostad av bibliotekets uppdragsgivare, men ibland sedd som ett skrytbygge av dess användare, är en faktor som bidragit till att föreställningarna som rör verksamheten och sätter huset i centrum är starka.

7.4 Bibliotekarien och användarna

Med avseende på bibliotekarieidentiteten visar materialets utsagor på en spänning i förhållande till mötesplatsfunktionen mellan två möjliga, men djupt olika, yrkesroller. På ett retoriskt plan dominerar i materialet en stark önskan om att vara välkomnande, tillåtande och tillmötesgående gentemot användarnas olika krav och önskningar. Relaterad till Maj Klassons modell över bibliotekarierollerna, skulle denna roll kunna liknas vid marknadsmodellen (Klasson 1991, s. 82f.). Men framför allt kan denna nya bibliotekarie se och acceptera sina besökare som autonoma individer, en användarskepnad som starkt påminner om den ”konsument” som Hedemark och Hedman placerar i en marknadsekonomisk diskurs (2002, s. 44ff.).

I utsagorna positionerar sig bibliotekarierna starkt mot vad som uppfattas som en inaktuell bibliotekarieroll, där bibliotekarien korrigerar användares beteenden. En sådan roll uppfattas som bakåtsträvande och blir därigenom en icke-önskvärd yrkesidentitet i den verksamhetsfrämjande diskursen. Även den individualistiska kan spåras, i uppfattningen att bibliotekarien är en autonom individ med ett eget handlingsutrymme på mötesplatsarenan. Detta faktum ger konsekvensen att intervjudeltagarna upplever det som problematiskt när användares otidsenliga förväntningar på hur ett bibliotek skall vara placerar dem i en position där de känner sig pressade att agera ”som en äkta gammal bibliotekarie.”

Samtidigt röjer materialet en föreställning om att ett visst mått av ordning måste upprätthållas för att inte verksamheten skall bli lidande. Även om man vill tillmötesgå användarnas önskemål så får det inte ske på institutionens bekostnad, och man hamnar i en situation där en förmyndarroll aktualiseras (Klasson 1992, s. 82ff.).

Bibliotekarierna kläms här mellan bibliotekets ambitioner att vara en tillåtande och attraktiv plats för individer, samtidigt som det skall vara en plats där den demokratistödande diskursens kollektivistiska mål skall kunna uppnås. Kampen i betydelsetillskrivningen gör att yrkesutövningen blir komplicerad och yrkesrollen ambivalent.

I kontrast till de föreställningar som tonar ned bibliotekariens betydelse i mötesplatsfunktionen kan man framhäva det resonemang Stigendal (2008) för om bibliotekariens centrala roll när det gäller bibliotekets möjligheter att skapa positiva samhällseffekter. Stigendals poäng att mötet besökare – bibliotekarie är av stor relevans i verksamheten får placerad i vår kontext två konsekvenser. Dels ger det möjlighet till ett upplyftande av relevansen av arbetet inom ramarna för mötesplatsfunktionen, dels ställer det krav på reflektion kring den egna rollen i de vardagliga mötena med användarna.

Idag är biblioteket enligt Hedemark fortfarande en fostrande institution, men med styrningen av användarnas beteenden dold bakom ”argument om valfrihet” (Hedemark 2009, s. 154). Generellt är bibliotekariens roll som skapare och upprätthållare av mötesplatsfunktionen nedtonad i materialet. I utsagor som ”det är inte vi, det är dom som gör det”, eller att man inte vill sätta sig på sina användare, kan den dolda styrmekanism som Hedemark talar om eventuellt ligga.

8. Slutsatser

”Biblioteket som mötesplats” i sig är ett modeord i dagens biblioteksvärld. Begreppet har dock inget självklart eller givet innehåll. Vi ville därför undersöka talet kring begreppet för att ta reda på vilka biblioteksrelaterade föreställningar det kunde vara ram för.

Analysens slutsats är att det idag finns ett flertal diskurser som kämpar om vilka föreställningar och värderingar biblioteken och deras personal ska lägga i fenomenet ”biblioteket som en mötesplats”. De tre som identifierades i analysen; den demokratistödande, den individualistiska och den verksamhetsfrämjande, gör alla olika tolkningar av bibliotekets uppgift, användarnas roll och bibliotekariens yrkesidentitet. Vi tror därmed att verksamheterna på svenska folkbibliotek skulle gynnas av öppna och djupgående diskussioner av innehållet i och syftet med den mötesplats man eftersträvar att skapa. Om detta steg saknas finns risken att arbetet med och inställningen till mötesplatsfunktionen kan präglas av en redan från början inbyggd osäkerhet.

I vår undersökning speglas en sådan osäkerhet i en påtaglig frånvaro av längre resonemangskedjor i värdetillskrivandet av mötesplatsfunktionen. Föreställda värden anas men är ofta vagt uttalade. Personalen är på ett retoriskt plan helt med på idén, men en solid värdeförankring saknas i någon mån. Konsekvenserna av en sådan osäkerhet kan eventuellt ta sig uttryck i det tydliga polemiska temat i vårt empiriska material. Frågan ”varför” en mötesplatsfunktion är värdefull är uppenbarligen fortfarande i stora delar obesvarad. All forskning på området som presenterats i denna uppsats framhåller mötesplatsens värde på ett samhällsteoretiskt plan. Dessa värdetillskrivningar skiljer sig från dem som syns i vårt material, då de senare främst noterar nyttan på ett praktiskt och vardagligt plan. De mer abstrakta värdeförankringarna cirklar kring det retoriska ”alla” som återfinns i Hedemarks och Hedmans undersökning. Talet i utsagorna med detta innehåll går sällan utanför klyschorna.

Diskursernas kamp inom diskursordningen innebär att bibliotekspersonalen slits mellan olika förståelser av syftet med mötesplatsen. Då detta i den individualistiska och i den verksamhetsfrämjande diskursen upplevs som attraktivt i någon mån, framstår kollektivismen i den demokratiska diskursen som problematisk i materialet i och med den starka önskan som finns att distansera sig från det ”traditionella biblioteket”. Dock får även av de två förstnämnda diskurserna problematiska konsekvenser då de fråntar biblioteket dess ”goda syfte” och lämnar bibliotekarien utan auktoritet.

En relevant fråga är varför en tydlig värdeförankring saknas i vårt material. Vår slutsats är att syftet med mötesplatsfunktionen inte i tillräcklig mån har internaliserats av yrkesutövarna. Det är på ytan en rimlig tanke att dagens fokus på mötesplatsfunktionen i biblioteksvärlden stammar ur biblioteks- och informationsvetenskapens intresse för fenomenet. Detta motsägs dock av Skot-Hansens resonemang om att upplyftandet av mötesplatstanken istället härstammar ur den politiska sfären. Följer man denna tes framträder ett händelseförlopp där forskningen om fenomenet inom biblioteks- och informationsvetenskapen kommer i

efterhand. Möjligen kan den polemik vi identifierat i vår analys vara riktad mot en otydligt definierad politisk styrning, snarare än att den riktar sig mot de teorier denna politik eventuellt hämtar inspiration från. Man skulle även kunna tolka polemiken som trötthet på vad som ses som en politisk fluga och frustration över bibliotekssektorns brist på förmåga till att ta initiativet i en bredare politisk kontext.

Här ser vi en möjlighet att den forskning som idag utförs inom biblioteks- och informationsvetenskapen, som framhåller värdena med lågintensiva möten, kan fungera som en brygga mellan de diskurser vars kamp idag gör tanken på folkbiblioteket som en mötesplats problematisk och därmed svår att omsätta i praktiken.

8.1 Förslag på fortsatt forskning

Forskningsprojekt som har som ansats att göra jämförande studier med samma fokus som vårt, gärna i kombination med andra kvalitativa och kvantitativa metoder, skulle ge möjlighet att teckna en bild som är både djupare och bredare än vår egen studie.

Vår studie, och de flesta andra som utförts på ämnet "biblioteket som mötesplats", har inte beforskat den virtuella arenan som en mötesplats. Ett sådant perspektiv skulle sannolikt vara givande och bredda kunskaperna på fältet. Användares tolkning och förståelse av mötesplatsfunktionen är ett annat område som i tidigare studier visserligen behandlats i viss utsträckning, men som skulle vinna på djupare studier. Bibliotekarierollen har inom biblioteks- och informationsvetenskapen studerats och diskuterats tämligen flitigt, men vi har inte funnit någon studie där bibliotekariens roll kopplas till biblioteket som mötesplats. Även en ansats där vår eget syfte studeras med metoden ideologianalys ser vi möjligen som givande, då det ger en visualisering av de politiska konsekvenserna av fenomenets inflytande på biblioteksverksamheten.

Käll- och litteraturförteckning

Opublicerade källor

Borås

Bibliotekshögskolan

Intervjuer. Utskrifter av ljudupptagning 2010. Ljudupptagningen samt transkriberingen finns i författarnas ägo.

Publicerade källor

Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (red.) (2007). *Klassisk och modern samhällsteori*. 3., [utvidgade och rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Audunson, Ragnar Andreas & Lund, Niels Windfeld (red.) (2001). *Det siviliserte informasjonssamfunn: folkbibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlag.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Börjesson, Mats (2003). *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.

Ekblad, Åsa E (2010). *Det mobila biblioteket med många möjligheter för dig!*
<http://www.varnamo.se/kulturfritid/bibliotek/mobiltbibliotekbokbuss.4.18ff2710e077ef56080005461.html> [2010-05-20]

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002). Rev. version. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Forsten, Frida & Sanna Fries (2006). *Den tillhörighetsskapande mötesplatsen – folkbiblioteket som mötesplats i svensk biblioteksdebatt*. Lund: Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet. (BIVIL:s skriftserie 2006:9)

<http://www.lu.se/o.o.i.s?id=19464&postid=1327388> [2010-05-20]

Habermas, Jürgen (2003). *Borgerlig offentlighet: kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*. 4., översedda uppl. Lund: Arkiv.

Hall, Stuart (red.) (1997). *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage.

Hansson, Joacim (2005). *Det lokala folkbiblioteket – förändringar under hundra år*. Linköping: Mimer, Linköpings universitet.

Hedemark, Åse (2009). *Det föreställda folkbiblioteket: en diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*. Diss. Uppsala : Uppsala universitet
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-99897> [2010-05-20]

Hedemark, Åse & Hedman, Jenny (2002). *Vad sägs om användare?*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2002:61).
<http://bada.hb.se/handle/2320/901> [2010-05-20]

Jedhagen, Susanne & Malm, Jeanette (2008). *Vilken roll spelar det nya stadsbiblioteket? En användarundersökning på Stadsbiblioteket i Halmstad*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2008:23).
<http://bada.hb.se/bitstream/2320/3518/1/08-23.pdf> [2010-05-20]

Jochumsen, Henrik & Hvenegaard Rasmussen, Casper (2000). *Gør biblioteket en forskel?*. 1. udg. København: Danmarks Biblioteksforening.

Klasson, Maj (1991) Bibliotekarien: Forskarens kollega och allmänhetens guide inför 2000-talet. *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen*, årg. 78, nr 1, s. 80-91.

Putnam, Robert D. (2001). *Den ensamme bowlaren: den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm: SNS förlag.

Remissvar SOU 2000:1 bis skriver till Justitiedepartementet: "En insiktsfull demokrati – ett uthålligt biblioteksväsen".
http://www.bok-form.se/bis/bis_om/demokratiutredningen.htm [2010-05-20]

Sjöberg, Katarina (red.) (1999). *Mer än kalla fakta: kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Skot-Hansen, Dorte "Folkebiblioteket i informationssamfundet – civilsamfundet i folkebiblioteket" i Audunson, Ragnar Andreas & Lund, Niels Windfeld (red.) (2001). *Det siviliserte informasjonssamfunn: folkbibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlag.

SOU 2000:1 (2000). Se: Demokratiutredningen (2000)

Stigendal, Mikael (2008). *Biblioteket i samhället: en gränsöverskridande mötesplats?*. Lund: BTJ.

Särg, Anna (2009). *Folkbiblioteket som socialt rum – en undersökning av biblioteken i två mindre kommuner*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2009:71).
<http://bada.hb.se/handle/2320/5909> [2010-05-20]

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1 Intervjuguide

Introduktion

Vad jobbar ni med?

Hur länge har ni arbetat här?

Om mötesplatser

Vad är en mötesplats för er?

Vad händer på en mötesplats?

Vad krävs för att en plats ska fungera som en mötesplats?

Använder ni er själva av mötesplatser i er vardag? Exempel?

Vad tänker ni kring behovet av mötesplatser i samhället idag?

Finns ett sådant?

Har alla detta behov?

Trenden ”biblioteket som mötesplats”

Upplever ni idag ett ökat fokus på mötesplatsfunktionen?

Varifrån kommer den?

Vad innebär trenden för biblioteken?

Konsekvenser för er verksamhet?

Vad har biblioteket för potential som mötesplats?

Vad skiljer biblioteket från andra mötesplatser?

Bibliotekets arbete med mötesplatsen

Hur har ni jobbat med det här?

När fungerar det bra? Exempel?

När fungerar det sämre? Exempel?

Tror ni att alla känner sig bekväma med att använda biblioteket som mötesplats?

Hur gör man för att förverkliga en mötesplats för alla?

Vad finns det för svårigheter med detta?

Upplever ni att användarna har åsikter om bibliotekets roll i stort o specifikt i relation till biblioteket som mötesplats?

Bibliotekarien och mötesplatsen

När mötesplatsfunktionen blir en mer central del av verksamheten, får det konsekvenser för ert eget dagliga arbete?

Förändras upplevelsen av arbetsdagen?

Tror ni att utvecklingen påverkar yrkesrollen?

Avslutning

Om ni skulle rangordna mellan bibliotekets verksamheter (både idag och möjliga sådana), var skulle ni då placera mötesplatsfunktionen?